



T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Ana Bilim Dalı

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİ
SPORTMENLİK DAVRANIŞLARI İLE OLUMLU SOSYAL VE
SALDIRGAN DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Pamuk Güllü KARA

Doç. Dr. Elif AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK
DAVRANIŞLARI İLE OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Pamuk Güllü KARA

Doç. Dr. Elif AYDIN

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Ana Bilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

KABUL VE ONAY

Pamuk Güllü KARA tarafından hazırlanan “Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışları ile Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 24.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Erdem EROĞLU(Başkan)

Doç. Dr. Elif AYDIN (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Bayram KAYA

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

24/01/2024

Pamuk Güllü KARA

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Doç. Dr. Elif AYDIN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Pamuk Güllü KARA

ÖN SÖZ

Tez konumun belirlenmesinde ve tez hazırlama sürecinin her aşamasında ilgisi, bilgisi ve tecrübesini aktaran kıymetli, değerli danışman hocam Doç. Dr. Elif AYDIN'a teşekkür ederim.



ÖZET

KARA, Pamuk Güllü. *Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışları ile Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2023.

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma bu amaç kapsamında ilişkisel tarama modeline uygun olarak düzenlenmiştir. Araştırmanın evrenini Ardahan il merkezindeki ortaöğretim okullarında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin 2022-2023 eğitim döneminde Ardahan ilinde ortaöğretim kapsamında eğitim alan 300-500 aralığındaki gönüllü katılımda bulunacak ortaöğretim öğrencilerinden oluşması planlanmıştır. Örneklem seçiminde, basit seçkisiz örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Örneklemde yer alacak katılımcılarda gönüllülük esası aranmıştır. Çünkü bu şekilde toplanacak verilerde, katılımcıların sorulara samimi ve dikkatli cevaplar vereceği düşünülmüştür. Bu çerçevede yapılan anketler sonrasında 428 ortaöğretim öğrencisine ulaşılmıştır. Örneklemi oluşturan öğrencilere kişisel bilgi formunun yanında “Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği” ve “Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği” uygulanmıştır. Veri toplama araçlarından elde edilecek veriler Pearson momentler çarpımı korelasyonu, çoklu regresyon, bağımsız T testi analiz teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Verilerin istatistiksel çözümlemesi, SPSS paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Ailenin spor yapma konusunda destek veriyor olmasının sportmenlik davranışları ve alt boyutlarını anlamlı şekilde arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Sportmenlik davranışı, olumlu sosyal davranış, saldırgan, davranış.

ABSTRACT

KARA, Pamuk Güllü. *Investigation of the Relationship Between Physical Education Class Sportsmanship Behaviors and Positive Social and Aggressive Behaviors of Secondary School Students*, Master's Thesis, Ardahan, 2023.

This learning purpose is to expand sportsmanship time and prosocial and aggression in physical education classes in secondary education. Within the framework of this purpose, the research was organized in accordance with the relational screening model. The population of the research consists of the planning that is being implemented in secondary schools in the city center of Ardahan. It is planned that the research will be carried out from secondary education countries with the participation of 300-500 volunteers studying within the scope of secondary education in Ardahan province in the 2022-2023 academic period. Sampling selection, simple random application method was preferred. Volunteerism was required for those who would take part in the sample. Because it is thought that the data collected in this way will give sincere and careful answers to each other. Following the surveys in which these studies were conducted, 428 secondary school students were reached. In addition to the personal information distribution of the sample proportions, "Physical Education Lesson Sportsmanship Behavior Scale" and "Positive Social and Aggressive Walks Scale". The data to be obtained from the data collection tools are detailed with Pearson multiplication of moments, multiple regression, independent T test analysis techniques one by one. Permanent analysis of the data was carried out with the SPSS package program. Supporting the family in doing sports is achievable in a way that sportsmanship continues and its sub-dimensions are significantly increased.

Key Words:

Sportsmanship behavior, harmful social behavior, aggressive behavior.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	8
GENEL BİLGİLER.....	8
1.1. OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞLAR	8
1.1.1. Olumlu Sosyal Davranışlar	9
1.1.2. Saldırgan Davranışlar	10
1.1.3. Hem Olumlu Sosyal Davranışları Hem De Saldırgan Davranışları İçeren Kuramlar.....	11
1.1.4. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile ilgili Boyutlar.....	18
1.2. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR İLE SPORTMENLİK	20
1.2.1. Sportmenlik	20
1.2.2. Beden Eğitimi ve Spor Dersi Kapsamında Sportmenlik	24
2. BÖLÜM.....	27
YÖNTEM.....	27
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	27
2.2 EVREN VE ÖRNEKLEM.....	27
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	30
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	30

2.3.2. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği	30
2.3.3. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği.....	32
2.4. VERİ ANALİZİ	32
3. BÖLÜM.....	35
BULGULAR.....	35
3.1. SPORTMENLİK DAVRANIŞI HİPOTEZLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR.....	35
3.1.1. Sportmenlik ve Cinsiyet	35
3.1.2. Sportmenlik ve Anne Eğitim Düzeyi	36
3.1.3. Sportmenlik ve Baba Eğitim Düzeyi.....	37
3.1.4. Sportmenlik ve Düzenli Egzersiz	38
3.1.5. Sportmenlik ve Spor Türü	39
3.1.6. Sportmenlik ve Spor Yapma Konusunda Aile Desteği.....	39
3.1.7. Sportmenlik ve Okul Spor Salonu.....	40
3.1.8. Sportmenlik ve Okul Başarı Algısı	41
3.2. OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞLARA DAİR HİPOTEZLER İLE İLGİLİ BULGULAR	43
3.2.1. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Cinsiyet.....	43
3.2.2. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Anne Eğitim Düzeyi	44
3.2.3. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Baba Eğitim Düzeyi.....	45
3.2.4. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Düzenli Egzersiz.....	46
3.2.5. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Spor Türü	47
3.2.6. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Spor Yapma Konusunda Aile Desteği.....	48
3.2.7. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Okul Spor Salonu.....	49
3.2.8. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Okul Başarı Algısı	50
3.3. SPORTMENLİK DAVRANIŞI İLE OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞ ARASINDAKİ İLİŞKİYE DAİR HİPOTEZLER İLE İLGİLİ BULGULAR.....	51
3.3.1. Sportmenlik Davranışları ile Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar	51
Arasındaki Korelasyon Analizine Dair Bulgular	51
3.3.2. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışların Sportmenlik Davranışlarını ..	53
Açıklamasına İlişkin Regresyon Analizine Dair Bulgular	53

3.3.3. Sportmenlik Davranışlarının Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışları ..	54
Açıklamasına İlişkin Regresyon Analizine Dair Bulgular	54
SONUÇ	55
KAYNAKÇA	74
EKLER	84
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU FORMU	84
EK 2. ETİK KURUL İZNİ	85
EK 3. ÇALIŞMA KAPSAMINDA KULLANILAN ÖLÇEKLER	86
EK 4. BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK DAVRANIŞI ÖLÇEĞİ İZNİ	91
EK 5. OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ İZNİ	92
ÖZ GEÇMİŞ	93

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AYOSD	Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranışlar
BEDSD	Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği
df	Serbestlik Derecesi
KOCY	Küçüklerin Oyununda Centilmenliğin Yapılandırılması
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MEBS	Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı
N	Örneklem Sayısı
NDK	Negatif Davranışlardan Kaçınma
OSSD	Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar
OSSDÖ	Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği
ÖOSD	Özgeci Olumlu Sosyal Davranışlar
p	Anlamlılık Değeri
PDS	Pozitif Davranışlar Sergileme
Ss	Standart Sapma
SD	Saldırgan Davranışlar
TOSD	Tepkisel Olumlu Sosyal Davranışlar
TS	Toplam Sportmenlik

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programının Amaçları	2
Tablo 2. Katılımcılara Dair Demografik Değişkenler	29
Tablo 3. Normallik Testi	32
Tablo 4. Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenirlik değerleri	33
Tablo 5. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin cinsiyete göre analizinden elde edilen bulgular	35
Tablo 6. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin annelerinin eğitim düzeyine göre analizinden elde edilen bulgular	36
Tablo 7. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin babalarının eğitim düzeyine göre analizinden elde edilen bulgular	37
Tablo 8. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin düzenli egzersiz yapma durumlarına göre analizinden elde edilen bulgular	38
Tablo 9. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin yaptıkları spor türüne göre analizinden elde edilen bulgular.....	39
Tablo 10. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin ailelerinin spor yapmalarına verdiği desteğe göre analizinden elde edilen bulgular	40
Tablo 11. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin okulda spor salonu olmasına göre analizinden elde edilen bulgular	41
Tablo 12. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin başarı algılarına göre analizinden elde edilen bulgular.....	42
Tablo 13. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin cinsiyete göre analizinden elde edilen bulgular	43
Tablo 14. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin annelerinin eğitim düzeyine göre analizinden elde edilen bulgular	44
Tablo 15. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin babalarının eğitim düzeyine göre analizinden elde edilen bulgular	45
Tablo 16. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin düzenli egzersiz yapma durumlarına göre analizinden elde edilen bulgular	46

Tablo 17. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin yaptıkları spor türüne göre analizinden elde edilen bulgular	47
Tablo 18. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin ailelerinin spor yapmalarına verdiği desteğe göre analizinden elde edilen bulgular	48
Tablo 19. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin okulda spor salonu olmasına göre analizinden elde edilen bulgular	49
Tablo 20. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin başarı algılarına göre analizinden elde edilen bulgular.....	50
Tablo 21. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri	52
Tablo 22. OSSD alt boyutlarının sportmenlik davranışlarına etkisine dair regresyon analizi.....	53
Tablo 23. BEDSDÖ alt boyutlarının olumlu sosyal ve saldırganlık davranışlarına etkisi dair regresyon analizi.....	54

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Bu tez çalışmasında kullanılan üç ayaklı yapı.....	5
Şekil 2. Örneklem Hesabında Kullanılan Formül.....	28



GİRİŞ

Eğitim-öğretim sürecinin yürütülmesinde Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren yetkili kılınmıştır. Bu yetkinin kullanımı için Anayasa başta olmak üzere ilgili birçok hukuk normu ile eğitim hakkı güvenceye alınmış ve eğitimin nasıl, nerede, kimler tarafından verilebileceği düzenlenmiştir. Bu yapıda eğitimin verileceği yerler, okullardır. Eğitim-öğretim kurumları olan okullar, çocukların farklı alanlardan bilgi edinmesini sağlamak, fiziksel ve zihinsel gelişimlerini sağlamak amacıyla oluşturulmuş kurumlardır. Bu kurumlar, toplumun geleceği olarak görülen çocuklar için aile kurumuyla beraber çocukların her türlü gelişimini sağlamayı hedeflemektedirler. Bu sayede de hem çocuğun hem de çocuğun bulunduğu ülkenin geleceğinin şekillenebileceği bir ortam sağlanmaktadır. Dolayısıyla hem bireysel hem de toplumsal gelişim için önemli bir konu olan eğitim-öğretimin, kesinlikle göz ardı edilmemesi gerekir. Bunun gerçekleştirilmesi için de Millî Eğitim Bakanlığı, her bir çocuğun ihtiyacını karşılayacak pedagojik düzeyde yeterli bir müfredat hazırlamaktadır. Bu müfredatın içine daha çok bilgi odaklı olan hem doğa bilimlerinden hem de sosyal bilimlerden birçok ders yerleştirildiği gibi çocukların kültürel, bedensel, zihinsel gelişimine katkı sağlayacak çeşitli dersler de konulmuştur. Bu derslerden biri de beden eğitimi ve spor dersidir.

Beden eğitimi ve spor dersine dair hazırlanan ortaöğretim müfredatında, dersin yapılma amacı noktasında 12 maddeden oluşan bir liste göze çarpmaktadır. Bu listede özellikle dördüncü maddedeki spor kültürünün benimsenmesi, sekizinci maddedeki spor bilinci oluşması, on birinci maddedeki Fair Play, dürüstlük ve saygı kavramları çerçevesinde davranışların geliştirilmesi gibi maddeler (MEBb, 2018, s. 10) üzerinden beden eğitimi ve sporun ortaöğretim kademesi için sportmenliğin öğretilmesi, benimsetilmesi, hayatın bir parçası haline getirilmesi adına birtakım politikalar yürütülüp gerekli eğitim materyallerinin hazırlandığı görülmektedir. Buna ek olarak, çocukluk ve ergenlik döneminde yapılacak sporun ortamına dair etik düzeyin artırılması noktasında aşağıdaki dört başlık üzerinden geliştirilecek uygulamalar yapılması gerektiği belirtilmektedir (Goldstein ve Iso-Ahola, 2006, s. 23).

- Felsefe
- Ölçülebilir standartlar
- Eğitim
- Değerlendirme

Tablo 1. Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programının Amaçları (MEBb, 2018, s. 10)

No	Amaçlar
1	Sporun dünya ve Türkiye’deki tarihsel gelişimine dair bilgi sahibi olunmasının sağlanması
2	Hareket, bilgi ve beceri öğrenimi ve buna dair alışkanlık edinilmesi için fiziksel aktivitelere katılım sağlanması
3	Başarıları ile Türk spor tarihine geçmiş sporcuların tanıtılması
4	Spor kültürünün yanında spor bazlı kural, bilgi ve becerileri uygulayıp yaşantısına uyarlayabilmesi noktasında sportif etkinliklerin kullanılması
5	Dezavantajlı gruplardaki öğrencilerin spor yolu ile bedensel, sosyal ve ruhsal gelişim için farkındalık oluşması
6	Ülkemiz için önemli bayram ve günlerin değerinin anlaşılması ile bu bayram ve günlerde gerçekleşen kutlamalara gönüllü olarak katılma bilincinin oluşması
7	Beden eğitimi ve spor konusunda Türk büyüklerinin düşüncelerinin anlaşılması
8	Spor bilinci oluşmuş sosyal bireylere giden yolda spor organizasyonlarına katılım sağlanması
9	Katılım noktasında süreklilik ve aktifliğin sağlanması ile kişinin yaşamının her alanında sağlıklı olabilmesini sağlayacak bilgi ve becerileri edindirmek
10	Kötü alışkanlık ve bağımlılıklara karşı önleyici tedbirlerle beden ve ruh sağlığının korunmasının sağlanması
11	Beden eğitimi ve spor alanındaki herkese karşı dürüstlük ve saygı çerçevesinde Fair Play anlayışına uygun davranışlarda süreklilik taşıyan davranışlar geliştirmek
12	Sporla ilgili mesleklere dair farkındalık geliştirmek

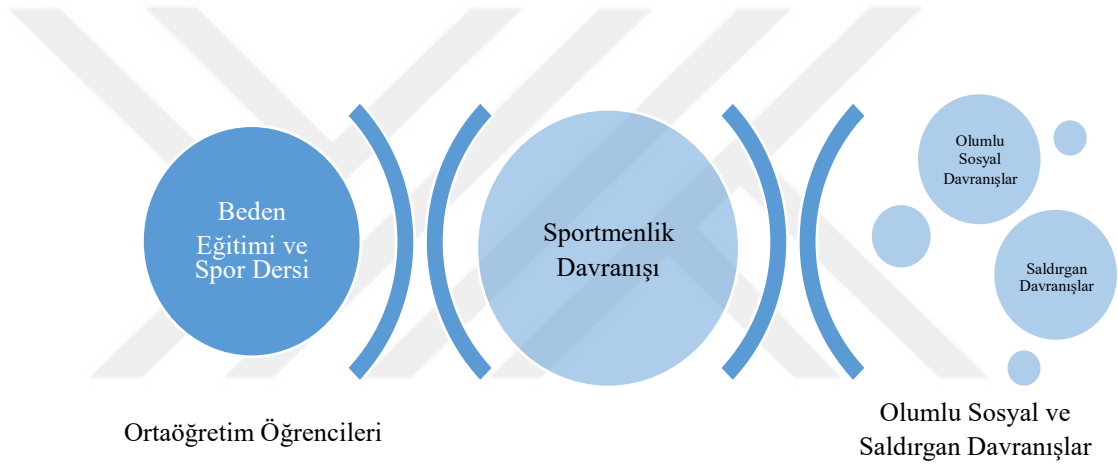
Bu dört başlıktan ilki olan felsefe, spora dair paydaşların saygı, adalet, dürüstlük gibi değerleri öğretilip benimsetilmesi ile ilgilidir. Ölçülebilir standartlar, spor paydaşlarının sportmenlik ve etik ile ilgili ilke ve prosedürleri anlamasını ve içselleştirmesini, gerekirse sert ama herhangi bir şiddet içermeyen bir yöntemle sağlamayı ifade eder. Eğitim, spor paydaşlarına etik davranış eğitimi verilmesidir.

Değerlendirme ise sportif ve etik davranış eğitime dair çabaların sistemli ve titiz bir şekilde takip edilip değerlendirilmesidir (Goldstein ve Iso-Ahola, 2006, s. 23). Bu dört başlık üzerinden gelişen etik düzey sportmenlik kavramının yerleşmesi için ideal bir ortamın da oluşmasını sağlar. Sportmenlik kavramı, Fair-Play ve Olimpizm gibi benzeşen kavramların yanında spor ahlakı ile de yakından ilişkilidir. Doğal olarak da bütün bu kavramlar varlığını sürdürmek için spor ortamına ihtiyaç duyarlar. Sporun rekabetçi doğası da spor ortamındaki bu tip davranışları şekillendiren en önemli değişkenlerden biri olarak yerini almaktadır. Rekabetin yanında ait olma, bağlılık gibi duygular da söz konusu davranışları şekillendirmektedir. Diğer yandan hiçbir insan doğduğu anda spor ortamına veya sportif rekabete girişmediği için bu tip bir ortamdaki davranışları çok küçük yaşlardan itibaren öğrenme yoluyla yansıtmaya başlar. Bu bağlamda, bu öğrenme sürecine etki eden aile, okul, medya gibi kurumların katkıları oldukça önemlidir. Örneğin Bovyer'in (1963, s. 282, 286, 287) 4, 5 ve 6. sınıflarla yaptığı çalışmasında, çocukların spora ilişkin olumlu ve iyi görüşlerinin olumsuz ve kötü görüşlere kıyasla daha fazla olduğu görülmüş ve çocukların sportmenliği benimsemesi için hem edebi eserlerin hem de fiziksel aktivitelerin kullanılması gerektiği dile getirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen "Beden eğitimi ve spor dersi" müfredatında yer alan sportmenlik ile ilgili teorik ve uygulamalı öğretiler, bu tip bilgilerin verilmesi noktasında bir eğitim aracı olarak bir fırsat sunmaktadır. Tabi ki bu fırsatın sunulmasında beden eğitimi ve spor dersine giren öğretmenlerin dersi nasıl işledikleri, derse dair bilgi birikimleri, derse dair tutum ve davranışları, sportmenlik davranışının kazandırılmasında etkili olacaktır. Diğer yandan aile ortamında başlayan özellikle erkek çocuklar nezdinde, futbol ve futbol taraftarlığını içeren yönelim ve yönlendirmeler de önemli bir değişken olarak ifade edilebilir. Birçok aile tarafından çocuklarına dönemin popüler bir futbolcusunun ya da tuttukları takımın simgeleşmiş bir futbolcusunun isminin verilmiş ve veriliyor olması, ülkenin olağan bir gerçeği haline gelmiştir. Medyanın yine futbol odaklı bir yayın politikası sergilemesi, futbolda görülen olumsuz olayların sıklığı ve çokluğu gibi etmenler yine sportmenlik davranışının kazandırılması noktasında önemli değişkenlerdir. Ancak bu çalışmada ortaöğretim okullarında verilen beden eğitimi ve spor dersindeki sportmenlik davranışı esas alınacaktır ki bu iki kavram çalışmanın iki ayağını oluşturmaktadır.

Çalışmanın diğer ayağı ise olumlu sosyal ve saldırgan davranışlardır. Bu davranışlar kendi içinde birbirine zıt iki tarafı (Eron ve Huesmann, 1984, s. 201) temsil etmekle birlikte psikoanalitik yaklaşımdan bilişsel gelişime, pozitif psikolojiden, engelleme saldırganlık kuramına kadar geniş bir şekilde ele alınmış bir davranış biçimidir. Bu yaklaşım farklılıkları olumlu sosyal ve saldırgan davranışın kaynağını belirlemek için biyolojik unsurlardan çevresel unsurlara kadar hem içsel hem de dışsal faktörlere değinirken aile ve okulun da önemli unsurlar olduğuna değinmektedir (Murdock, 2014, s. 249-250). Çünkü aile ve okul öğrenimin gerçekleştiği iki önemli kurum olarak temel birtakım davranışların kazandırılması noktasında yönlendirici işlevlere sahiptir. Bu yönlendirmenin yapılmasına birkaç yıl geç katılan okul, toplumsal yaşam içinde çocuğun akranlarıyla birlikte bir gelişim yaşaması için gerekli bir kurumdur. Bu kurumların işleyişi de devletler tarafından tasarlanarak eğitimde birliğin hedeflendiği bir politika sonucunda pedagojik anlamda geliştirilmiş müfredatlarla sağlanmaktadır. Bununla beraber, eğitim-öğretim işini uygulamalı olarak yapan öğretmenin müfredat sınırları içinde aktardığı bilgilerin yanında kendisi de bir rol model olarak öğrencileri etkilemesi ile aile ortamında öğrenilenler ve okulda öğrenilenlerin birleşerek çocukların kişisel gelişimlerinin sağlanacağı bir ortam oluşmaktadır. Bu noktada öğretim yapılması içinde bireyler arasındaki farklılıklar nedeniyle her bir çocuğun aynı yöntemle eğitilmesi de mümkün olamamaktadır. Bu nedenle öğretim yapılandırması, belli hedef davranışlara doğru bir eğilimin gerçekleşmesi için farklı öğretim teknikleri uygulanabilir. Örneğin, beden eğitimi ve spor dersi içinde sportmenlik ve spor ahlakını aktararak aynı zamanda genel ahlakın da gelişimine katkı sağlanabilir. Bu sayede genel ahlak kuralları içinde çocuğun olumlu sosyal davranışları kazanabileceği, saldırgan davranışlarını da söndürebileceği veya ketleyebileceği bir öğretim tekniği ile söz konusu davranışların kazandırılması sağlanabilir. Böylece çocuğun hayatın ileriki safhalarında toplum içinde sosyal ve bilişsel açıdan donanımlı bir şekilde yaşaması için kullanabileceği olumlu sosyal ve saldırgan davranışların kazandırılması sağlanabilir (Alberto ve Troutman, 2015, s. 14, 40-43, 350-364; Alıcı, 2012, s. 7-10, 65,67) ki bu kazandırılması planlanan davranışlar, bu çalışmanın üçüncü ayağını oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, bu çalışmanın üçüncü ayağı olduğu ifade edilebilir. Bunlar; beden eğitimi ve spor dersi, sportmenlik davranışı, olumlu sosyal ve saldırgan davranışları olarak sıralanabilir. Bu üçüncü çalışma bağlamında özetlersek, beden eğitimi ve spor dersi

kapsamında sunulan sportmenlik ile ilgili teorik ve uygulamalı öğretilerin, olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar kavramı bağlamında öğrencilerin davranışlarına nasıl bir etki ettiği, nasıl bir değişikliğe yol açtığına incelenmesi şeklinde ifade edilebilir. Buradan yola çıkarak çalışmamızın amacını, ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi olarak ifade edebiliriz. Bu amaç doğrultusunda da ortaöğretim öğrencileri ile yapılan anketler yoluyla sportmenlik davranışı ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar şeklinde belirlenen değişkenlere dair verilerin toplanması gerçekleştirilecektir. Veriler toplanması sonrası SPSS programı aracılığıyla veriler analiz edilerek literatürdeki bilgiler ile tartışması yapılarak sunulacaktır.



Şekil 1. Bu tez çalışmasında kullanılan üçayaklı yapı

Bu üçayaklı yapının altında ise birtakım hipotezler oluşturulmuştur. Bu hipotezler daha genel varsayımlardan daha özel varsayımlara doğru gidecek şekilde düşünülmüştür. Bu bağlamda ilk olarak literatürdeki bilgiler ışığında her bir konunun incelenmesi noktasında kararlaştırılan demografik değişkenlerle olan durumuna dair hipotezler geliştirilmiş ve sunulmuş; daha sonra söz konusu konuların birbiri arasındaki ilişkiye yönelik hipotezler literatürdeki bilgiler ışığında geliştirilmiş ve sunulmuştur. Bu çerçevede çalışmanın hipotezleri üç ayrı başlık altında aşağıdaki kapsamda verilebilir:

Sportmenlikle ilgili hipotezler

- H1: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları cinsiyete göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H2: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları anne eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H3: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları baba eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H4: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları düzenli egzersiz yapma durumuna göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H5: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları yapılan spor türüne göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H6: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları ailenin spor yapma durumuna verdiği desteğe göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H7: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları okulun spor salonunun olma durumuna göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H8: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları okul başarı algısına göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Olumlu sosyal ve saldırgan davranış ile ilgili hipotezler

- H9: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları cinsiyete göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H10: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları anne eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H11: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları baba eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H12: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları düzenli egzersiz yapma durumuna göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.
- H13: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları yapılan spor türüne göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

○ H14: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları ailenin spor yapma durumuna verdiği desteğe göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

○ H15: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları okulun spor salonunun olma durumuna göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

○ H16: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları okul başarı algısına göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Sportmenlik ile olumlu sosyal ve saldırgan davranış arasındaki ilişkiye dair hipotezler

○ H17: Sportmenlik davranışı alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutlarından ÖOSD arasında pozitif bir ilişki vardır.

○ H18: Sportmenlik davranışı alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutlarından AYOSD arasında negatif bir ilişki vardır.

○ H19: Sportmenlik davranışı alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutlarından TOSD arasında pozitif bir ilişki vardır.

○ H20: Sportmenlik davranışı alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutlarından SD arasında negatif bir ilişki vardır.

○ H21: Olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutları sportmenlik davranışını anlamlı şekilde yordamaktadır.

○ H22: Sportmenlik davranışlarının alt boyutları olumlu sosyal ve saldırgan davranışları anlamlı şekilde yordamaktadır.

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞLAR

Olumlu sosyal davranışlar ve saldırgan davranışların arasında bir tutarlılık içinde süren negatif bir ilişki olmasının yanında farklı değişkenlerle de ilişkilerinin hem tek bir an içinde hem de süreç içinde zıt şekillerde gelişmesi nedeniyle davranışsal düzlemdeki uç noktaları temsil etmektedirler. Bu iki davranış biçiminin iki farklı uçtaki varlıkları, zamansal ekseninde bir süreklilik göstermekle birlikte ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliği ile doğrudan ilgilidir ki bu da saldırgan davranışların ortaya çıkmasının ya da olumlu sosyal davranışlar göstermenin en önemli değişkeninin ebeveyn ile çocuk arasındaki özdeşleşme olduğu şeklinde ifade edilebilir (Eron ve Huesmann, 1984, s. 201).

Eron ve Huesmann (1984, s. 207-209) tarafından yapılan çalışmada, çocuklarda olumlu sosyal davranışın gelişimi noktasında yetişkinlik dönemine kadar söz konusu davranışları öğrenmenin önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Hatta bu etkinin yetişkinlik döneminde agresif ve antisosyal davranışlara eğilimi arttırdığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede ebeveyn davranışlarının önemi ve yönü de önemlidir. Eğer ebeveynler çocuğa yönelik olarak aşağılamada bulunursa, her hareketine yönelik sürekli eleştiri yaparsa, otoriter tutumlar takınırsa, çocuğun da saldırganlık eğilimi o kadar yüksek olacaktır. Bu da olumlu sosyal ve saldırgan davranışların aile ortamında ve çocukluk döneminde öğrenildiği, yetişkinlik sırasında da bu davranışların devam ettirildiği anlamına gelmektedir.

Olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar için Boxer ve diğerleri (2004, s. 91) üç alt boyutun varlığını işaret etmiştir. Bunlar;

- Saldırgan,
- Olumlu sosyal ve
- Proaktif olumlu sosyal olarak nitelendirilmiştir.

Proaktif olumlu sosyal davranışların saldırganlık ile pozitif bir ilişki içinde olduğu ifade edilirken diğer olumlu sosyal davranışlarla ise negatif bir ilişki içinde olduğu

görülmüştür (Boxer ve diğerleri, 2004, s. 91). Bu durum başkalarına karşı ‘iyi’ görünen ve olumlu sosyal davranışlar gösteren bir çocuğun, bir ergenin, aslında başkalarının istek ve ihtiyaçlarını göz ardı eden bir yapıya sahip olabileceği ile ilişkisi üzerinden açıklanmıştır. Bu bağlamda proaktif olumlu sosyal davranışlar, bazı antisosyal davranışların daha düşük etkili bir versiyonu olarak da görülebilir (Boxer ve diğerleri, 2004, s. 99).

Saldırganlığın yöneltildiği taraf ve bu taraf ile yaşanan deneyimlerin yanında başka taraflara yöneltilmiş olumlu sosyal davranışların doğası henüz belirlenmemiş olan bir ilişkisi mevcuttur. Bu da saldırganlığın bireysel olarak ya da birlikte yapılmasının veya düşük düzeyde ya da yüksek düzeyde yapılmasının, olumlu sosyal davranışlarla birlikte değerlendirilebileceği bir ortamı mümkün kılmaktadır (Yarrow ve diğerleri, 1976, s. 122). Bu çerçevede bu çalışmada uygulanan ölçeğin hem olumlu sosyal davranışları hem de saldırgan davranışları içeren bir yapısı olması, kuramsal açıdan bir zayıflık ya da çelişki oluşturmayacaktır.

1.1.1. Olumlu Sosyal Davranışlar

Toplumsal düzen içinde insanlar farklı davranışlar gösterirler. Bunlar arasında olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar da vardır. Bu davranışlardan olumlu sosyal davranışlar, diğer insanlara karşı nezaket ve saygı çerçevesinde gerçekleştirilen davranışlar olmakla birlikte toplumun diğer fertleri tarafından takdirle karşılanır (Christian Cadenhead ve Richman, 1996, s. 170). Örneğin, 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremler sonucu oluşan yıkımın zararlarına karşılık bölgeye yardım eden her insan bu takdiri hak etmektedir. Buna ek olarak, tıpkı bu afet döneminde yardım edenler olmasaydı, yıkımın ve zararın da büyüyeceği gibi; genel olarak da toplumsal düzeyde bir yardımlaşma olmasaydı ne insanlık bu kadar gelişebilirdi ne de bireyler bu kadar gelişebilirdi. Bu nedenle, toplumsal düzen içinde gerçekleşen davranışların anlaşılması ve aktarılması çok önemlidir. Çünkü olumlu sosyal davranışta bulunmak, hangi amaç için olursa olsun birey olarak insan ve bireylerin oluşturduğu toplum için olumlu sonuçlar yaratacaktır (Christian Cadenhead ve Richman, 1996, s. 170).

Gelişim psikolojisi alanındaki bilişsel çalışmaların yoğunlaştığı 1950-65 aralığında yapılan çalışmalar, çocukların duygusal ve sosyal özelliklerine dair ilerlemeler

kaydetmiş, bu ilerlemeler de o tarihlerde henüz tam olarak çerçevesi çizilmemiş olumlu sosyal davranışlar kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çerçevesi belirlenmemiş hali ile olumlu sosyal davranışlar için yardım etme, iş birliği, paylaşma gibi birtakım davranışsal tepkimeleri kapsadığı ifade edilmiştir (Yarrow ve diğerleri, 1976, s. 118).

Olumlu sosyal davranışların kendi içinde kavramsal bir bütünlüğü olmadığını belirten Yarrow ve diğerleri (1976, s. 123), olumlu sosyal davranışı açıklamak için kavramı iki farklı düzeye indirgemıştır:

- Korku, kaygı, tehlike, acı, eşitlik gibi durumsal uyarıcıların yönlendirdiği açık özellikler ile ilgili olanlar.

- Belli yanıtları ortaya çıkartan farklı temel özellikler ile ilgili olanlar.

İnsan sosyal düzen içinde bazı gruplara dahil olarak sosyalleşirken, insanın katıldığı grubun dışında kalanlarla iletişimi de devam etmektedir. Bu noktada insan grup içindekiler ve grup dışındakiler arasında farklı iletişim tercihleri ve davranış kalıpları tercih edebilir. Bu tercihlerinde ise daha çok zaman harcadığı grup içindeki insanlara karşı olumlu sosyal davranışlarda bulunma olasılığı çok daha yüksektir (Christian Cadenhead ve Richman, 1996, s. 182).

1.1.2. Saldırgan Davranışlar

Saldırganlık davranışı özelinde davranışın sıklığı büyük önem taşımaktadır. Saldırganlığın sıklığı fazla ise akran ilişkisi gelişmemiş, düşmanca duygular besleyen çocuklardan söz edilebilir. Saldırganlığın sıklığı az ise söz konusu çocuk tarafından yaygın bir şekilde tutum ve davranışlar yerine durumsal davranışlardan söz edilebilir (Yarrow ve diğerleri, 1976, s. 122).

Saldırgan davranış türleri, aynı zamanda normatif inançlar ile de ilişkili olabilir. Bu ilişki de bazı davranışların yasaklanması ya da bazı davranışların önünün açılması ile ilgili bir fonksiyon gösterir. Bu çerçevede proaktif veya tepkisel saldırganlık davranışlarının normatif inançlar doğrultusunda saldırganlığın kullanımının meşruluğuna dair farklı tutumlar göstermesi beklenmektedir (Boxer ve diğerleri, 2004, s. 92).

Saldırganlığın meşru bir davranış olmasına dair kabul üzerinden konu değerlendirildiğinde, meşruluğu kabul eden provokasyona uğramış bir çocuk veya ergen de olabilir. Bu da normatif inançlar çerçevesinde çocuğun saldırgan davranma olasılığını etkileyecektir ki bu varsayımı ileri süren Boxer ve diğerleri (2004, s. 97) tarafından

yapılan çalışmada, bu varsayım doğrulanmıştır. Yani normatif inançlardan beslenen saldırganlık özellikle ergenlerin saldırgan davranış algılarını pozitif yönde etkilemiştir. Diğer yandan, normatif inançların özgeci ve tepkisel olumsal sosyal davranışları negatif yönde etkilediği de görülmüştür. Bu çerçevede, ergenler eğer saldırgan davranış için olumsuz bir algıya sahip olursa, olumlu sosyal davranışlara yönelme olasılıkları artacaktır denilebilir (Boxer ve diğerleri, 2004, s. 97).

Saldırganlık davranışlarına düşük seviyede yönelen veya hiç yönelmeyen çocukların, diğer insanlardan gelen saldırgan davranışlar ile daha sık karşılaşması sonucu, diğer insanlara karşı duygu durumlarında bir duyarlılık ve tepki artışı da görüldüğü belirtilmiştir. Diğer yandan saldırganlık davranışı gösteren çocuklar için diğer insanlardan gelen saldırganlık davranışına karşı olumlu sosyal davranış gösterme ilişkisinin kurulmadığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede saldırganlık davranışları ile olumlu sosyal davranışların arasındaki ilişkinin incelenmesi noktasında saldırganlığın mutlak düzeyi ile karşılaşılan ve gösterilen saldırganlık davranışının değişken doğasını içeren bir toplam saldırganlık deneyimi ele alınmalıdır (Yarrow ve diğerleri, 1976, s. 123).

1.1.3. Hem Olumlu Sosyal Davranışları Hem De Saldırgan Davranışları İçeren Kuramlar

1.1.3.1. Psikoanalitik Yaklaşım

Psikanaliz yaklaşım, Freud tarafından geliştirilen bir kuram olmakla birlikte bu alandaki Adler, Erikson gibi diğer araştırmacıların da katkısıyla gelişip büyüyen psikodinamik kuramları oluşturan zincirin ilk halkası olarak nitelendirilebilir (Morris, 2013, s. 456).

Freud, bu yaklaşımla bilinç özelinde kişinin farkında olduğu duygu ve düşüncelerin ötesine geçilerek bilinçdışını yani farkında olmadığımız duygu ve düşünceleri de içeren bir bakış açısı getirmiştir. Söz konusu bilinçdışı olgular insan davranışını yönlendirirken kimi zaman saldırgan biçimlere de bürünebilir. Bu çerçevede gelişen kişilik ise id, ego, süperegö ekseninden şekillenmektedir. İd, bilinçdışı talep ve güdülerle ilgili olup haz ilkesiyle yani anlık doyumlara ulaşma ve anlık acılardan kaçınma ile uyumluluk gösterir. Ego, idin bilinç ile gerçek hayatla bağıni kurarak kişinin

rasyonel aktivitelerini yönlendiren bir kontrol merkezi gibidir. Bu noktada kişinin belli kişisel veya çevresel olgularla beslenen vicdanı ile kontrol merkezinden çıkan kararları gerçekleştirirken geçirdiği eleğe ise süper ego adı verilir. Diğer yandan bu elek doğuştan gelen değil aile, çevre gibi etkenlerle oluşan bir yapıdır. Ayrıca süper ego bir nevi ahlaki bir duruşun sağlanması açısından çok önemlidir. (Morris, 2013, s. 456-458). Bu bağlamda ideal bir işleyiş şu şekildedir: “Ego idin isteklerinin süper ego tarafından onaylanan bir şekilde, akla ve ahlaki değerlere uygun olarak doyurulmasını sağlamaktadır.” (Morris, 2013, s. 458). Tam da bu noktada kişinin saldırganlık veya olumlu sosyal davranış arasındaki seçiminin incelenebileceği, ayırt edilebileceği bir alan ortaya çıkmaktadır. Eğer çocuk veya ergen, aile ve çevresel etkenlerden beslenen süper egosunu geliştirirken hangi davranışı nerede yapacağına dair bir öngörü geliştirebildiği ölçüde ya olumlu sosyal davranış gösterme eğiliminde bulunacaktır ya da saldırgan davranış gösterme eğiliminde bulunacaktır.

1.1.3.2. Davranışçı Yaklaşım

Davranışçı yaklaşım, kendi içinde üçe ayrılan kişinin öğrenmesi ile ilişkili bakış açılarını içeren bir yaklaşımdır (Murdock, 2014, s. 232,244). Bu bağlamda okul, aile ve diğer çevresel unsurlarla kurulan ilişkiler ile kişinin yoğun bir şekilde öğrenme gerçekleştirdiği çocukluk ve ergenlik dönemleri için bu yaklaşım oldukça önemlidir. Bu yaklaşımda, her türlü davranış normal veya anormal, iyi veya kötü tamamı benzer öğrenme süreçlerinden geçerek kişinin yansıttığı bir davranışa dönüşür. Davranışın öğrenilmesinden yansıtılmasına kadar olan süreç ise ilk olarak bir uyarıcı ile başlamaktadır. Davranışın tetikleyicisi olan farklı unsurlardan biri uyarılan kişi, sahip olduğu fiziksel ve zihinsel özellikler ve o anki fiziksel ve zihinsel durumunun da etkisi ile bir tepki vermekte ve bu tepki sonucunda karşılaştığı durum ile aktif veya pasif bir şekilde yüzleşmektedir (Kramer ve diğerleri, 2014, s. 349-352).

Davranışçı yaklaşımın üç ayrıldığından söz edilmişti. Bu üçe ayrılma çerçevesinde ilk durak Pavlov’un klasik koşullanma modelidir. Bu model, bir uyarıcının verilmesi sonrası uyarıcıya maruz kalanın birtakım gelişimsel olması muhtemel nedenler ile uyarana tepki vermesi ve bu tepkinin yeni ama benzer uyarıcılarla da bağlantısının kurulması sürecidir (Murdock, 2014, s. 244-245). Örneğin, başarılı bir şekilde basket

atan bir sporcuya her defasında çikolata verilse, artık her basket attığında bu sporcu çikolata arayacağı bir duruma gelebilir ya da çok daha farklı bir başarısı sonucunda da çikolata isteyebileceği bir öğrenme geliştirebilir. Bu noktada çikolatanın verilmemesi de farklı bir şekilde tepki oluşturarak davranışın söndürülmesi için de kullanılabilir. Bu bağlamda kişinin olumlu sosyal davranış veya saldırgan davranış göstermesi söz konusu uyaran ile bağlantı kurulup kurulmadığına göre değişecektir.

İkinci durak, operant modelidir. Bu modelde, davranışın sonuçlarından kaynaklanan süreklilik arz eden bir öğrenme oluşur. Bu öğrenmede olumlu veya olumsuz pekiştireçler yolu ile gerçekleşir. Olumlu pekiştireç ile davranış sonucunda kişiyi tatmin eden bir şey olur ve davranış devam eder. Olumsuz pekiştireç ile davranışın gerçekleşmesinin önündeki engeller veya caydırıcı koşullar ortadan kalkarak kişinin davranışı gerçekleştirmesinin yolu açılır. Burada bir parantez olarak olumsuz pekiştirecin ceza olmadığını belirtmek gerekir. Ceza, davranışın gerçekleştirilmesini engelleme amacı taşırken, olumsuz pekiştireç davranışın gerçekleştirilmesini hedefler. Bu çerçevede pekiştireçlerin kişiden kişiye değişebildiği, farklı formlarda, farklı zaman aralıkları ile kişilere sunulabildiği söylenebilir. Bu noktada ayırt edici pekiştireçler devreye girer. Ayırt edici pekiştireç ile kurulan ilişki ise kişinin o davranışı genelleştirmesine neden olabilecek bir zincirleme reaksiyonun ortaya çıkmasına neden olur (Murdock, 2014, s. 244248; Skinner, 1953, s. 72-78). Pekiştireçlerle öğrenilen ve hatta genelleştirilen davranışın ise olumlu sosyal veya saldırgan davranış olma olasılığı pekiştirecin verildiği şartlara, kişiye göre değişiklik göstereceğinden olumlu sosyal ya da saldırgan davranıştan birinin ortaya çıkmasına ve hatta genel bir davranış biçimine dönüşmesi gerçekleşebilir.

Gözlemsel öğrenme, Bandura'nın geliştirdiği sosyal öğrenme kuramı ile de yakından ilişkili olan davranışçı yaklaşımın öğrenme konusunun üçüncü ayağıdır. Bu model, davranışların işlevselliği, iyiliği veya kötülüğünün ötesinde bir modelden öğrenilerek kazanılıp yaşama yansıtılması ile ilgilidir. Öğrenilen davranışların kaynağı bir arkadaş, bir aile büyüğü, bir futbolcu, bir öğretmen gibi farklılıklar göstermekle birlikte davranışın gözlemlenmesinden sonra bilişsel bir süreçten geçirilip daha sonra yaşama yansıtıldığı görülmektedir (Bandura, 1969, s. 219-225; Murdock, 2014, s. 249-250).

Olumlu sosyal davranış veya saldırgan davranıştan hangisi gözlemlenip bilişsel süreçten geçtiyse kişi de o şekilde davranışı yansıtacağından bu noktada gözlemlenen modellerin seçimi oldukça önem kazanmaktadır.

1.1.3.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim kuramı, Piaget tarafından geliştirilmiş olup pasif öğrenmeden ziyade aktif öğrenmeyi ön plana çıkaran bir öğrenme modeli sunmuştur (Corsini ve Wedding, 2012, s. 319). Bu modelde duyuşal-motor (0-2 yaş), işlem öncesi (2-7 yaş), somut işlemler (7-11 yaş), formel işlemler (11-15 yaş) olarak tanımladığı dört evreden geçilmesi gerektiğini ifade eden Piaget, bu dört evrenin sırası ilerlemesine dair eleştirilere de maruz kalmıştır. Piaget, bu evrelerin yanında bilişsel gelişim kuramının çevreye uyum sağlamakla olan ilişkisine de değinmiş ve bu uyumun zaman içinde insanın davranışlarındaki esnekliğinden kaynaklanan bir yaklaşım değiştirme ile de sonuçlanabileceğine dair bir varsayımda bulunmuştur (Morris, 2013, s. 352-356). Bu çerçevede, bebeklikten başlayan öğrenme süreci, çevreye uyum sağlanarak geliştirilen davranışları da beraberinde getirdiği için olumlu sosyal ve saldırgan davranışlardan konuya, çevreye uyumlu olanını yansıtacağı bir bilişsel süreci işlevsel şekilde kullanacaktır.

1.1.3.4. Sosyal Bilgi İşleme Süreci Kuramı

Sosyal bilgi işleme süreci kuramı, 1986 yılında geliştirilen bir yaklaşımın 1994 yılında yeniden formüle edilmiş hali olarak günümüze gelmiştir. Bu modeli açıklamadan önce modelin birtakım varsayımlarına değinmek gerekir. Bu varsayımlar, çocuğun doğumundan itibaren belli birtakım biyolojik sınırlılıklara sahip olduğu ve geçmiş deneyimlerdeki ipuçlarıyla beslenen bir bilgi haznesi ile geliştiğidir. Bu çerçevede bu model altı aşamadan oluşmaktadır (Crick ve Dodge, 1994, s. 76):

1. Dış ve iç ipuçlarının çocuk tarafından kodlanması
2. Dış ve iç ipuçlarının yorumlanarak zihinsel birtakım temsillerle eşleştirilmesi
3. Bulunan şartlar içinde çocuğun hedef seçiminde bulunması
4. Hedefe yönelik cevaplara erişilmesi ve bunların yapılandırılması
5. Tepki verme doğrultusunda kararın verilmesi

6. Tepkinin somut hali olarak davranışı gerçekleştirme

Tüm bu aşamalardan sonra da sosyal bilgi işleme süreci sona ermiyor. Eğer benzer koşullarda bir olay gerçekleşirse diye, davranışın karşılığında alınan geribildirim doğrultusunda birtakım ipuçlarının kodlanacağı süreç tekrar başlıyor yani süreç bir döngü şeklinde her davranış özelinde kendini revize ederek ya da etmeyerek devam ediyor (Crick ve Dodge, 1994, s. 76-77). Bu çerçevede davranışın uygulanmasından önce gerçekleştirilen aşamalar ile davranışın uygulanmasında sonra gerçekleştirilen aşamalar arasında bir devamlılıktan söz edilebilir. Bu devamlılıkta olumlu sosyal davranışın ya da saldırgan davranışın ilerleyen süreçte revize edilmesi ile ilgili olduğu için dış etkenlerden gelen bildirimler neticesinde yeniden bir karar verilmesi noktasında farklı bir karar yöneltecek değişimi sağlayacak olan unsurların önemini göstermektedir. Bu önem sportmenlik davranışının öğretilmesi ile saldırgan bir çocuğun olumlu sosyal davranışlara yönelmesini sağlayacak zincirleme bir reaksiyonu başlatabilir ya da geribildirimler sonucu çocuk bunun tam tersi şekilde olumlu sosyal davranışını saldırganlığa dönüştürebilir ki özellikle futbolda ülkemize gelen yabancı futbolcu ve antrenörlerin ülke futbol kültürünü öğrenerek hakemleri medya önünde eleştirmeye başladığına sıklıkla şahit olunmaktadır.

1.1.3.5 Sadece Olumlu Sosyal Davranışları İçeren Kuramlar

1.1.3.5.1. Pozitif Psikoloji

Pozitif psikoloji, gerçek veya tüzel kişilerin yanı sıra bu kişilerin birliğinden oluşan grupları da içeriğine alarak tüm bunların gelişim ve işleyişine odaklanan farklı süreçlerin incelenmesini hedefleyen bir hareket olarak tanımlanabilir (Gable ve Haidt, 2005, s. 104105). 2000 yılındaki özel bir dergi sayısı ile başlayan bu harekete dair yapılan ilk çalışmalar içinde incelenen öznel iyi oluş, iyimserlik, mutluluk ve kendi kaderini tayin etme gibi konular pozitif psikolojinin içinde olduğu mücadeleyi şekillendirirken özellikle realizm, öznellik gibi durumlar üzerinden de pozitif psikolojinin genişleyebileceği alanlar ifade edilmiştir (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000, s. 9,11-12). Ek olarak, klinik psikolojinin diğer yaklaşımlarının aksine refah ve optimal işlevselliği temel konular belirleyen pozitif psikoloji, alanın genişlemesi noktasında durduğunu ifade etse de (Duckworth ve diğerleri, 2005, s. 629) mevcut neo-

liberal sistemle çok yakından bir ilişki içinde olduğu da açık bir yaklaşımdır. Pozitif psikolojinin içindeki kavramların kendi içindeki zıtlığını öne çıkaran bir örnek veren araştırmacılar, bir duyguya sahip olmanın tam tersi olarak o duyguya sahip olmamayı ve dolayısıyla o duygunun ürettiği yararlılardan faydalanılabileceğini ve zararlardan uzaklaşılabileceğini belirtmiş ve sadece olumsuz duyguların kaldırılmasının yetmeyeceğini eklemiştir (Duckworth ve diğerleri, 2005, s. 634). Bu bağlamda birbirinin ikamesi olan duygular, aynı zamanda birbirinin ikamesi davranışlar da üreteceği varsayılabilir. Bu bağlamda bu yaklaşım saldırganlığın yerine olumlu sosyal davranışta bulunmak için ideal bir çözüm üretebilir. Dolayısıyla eğitim öğretim ortamında sportmenlik davranışını olumlu sosyal davranış olarak öğretmek, spor ortamındaki saldırganlığın önüne geçilmesi için bir çözüm yolu olabilir.

1.1.3.5.2. Sosyo-Ekolojik Gelişimsel Model

Olumlu sosyal davranışları açıklama noktasında geliştirilen modellerden biri olan sosyo-ekolojik gelişimsel model içinde olumlu sosyal davranışların ilk olarak dört başlık altında ele alındığı görülmüştür (Carlo ve Randall, 2002, s. 32):

- Özgeci olumlu sosyal davranış
- Uyumlu olumlu sosyal davranış
- Duygusal olumlu sosyal davranış
- Kamusal olumlu sosyal davranış

Özgeci olumlu sosyal davranışın sempati ve içselleştirilmiş normlarla olan ilişkisine değinen modelin geliştiricisi olan Carlo ve Randall, kendisine ve içinde yaşadığı topluma yönelik sorumluluk duygusu gelişmiş ergenlerin olumlu sosyal davranışlarda bulunma olasılığının arttığını belirtmişlerdir. Uyumlu olumlu sosyal davranış, talep edilen bir yardım gibi bir durumda gösterilen olumlu sosyal davranışlarla ilgilidir. Duygusal olumlu sosyal davranış, uyaranların duygusal tepkimelere yol açtığı veya çağrıştırdığı koşullarda diğer insanlara yönelik yardım etme eğilimi ile ilişkilidir ki fiziksel olarak yaralanmış ve acı çektiğini gösteren birine yardım etmek gibi durumlarda yardım etme davranışını gerçekleştiren için duygu yükü fazla olabilir. Kamusal olumlu sosyal davranış ise diğer insanların önünde gerçekleştirilen olumlu sosyal davranışların bir onay, saygı kazanma veya öz değerini pekiştirme motivasyonu ile yapıldığını belirtir.

Bunlara ek olarak, kamusal olumlu sosyal davranışın kendi içinde kamusal ve anonim olarak ikiye ayrıldığını belirten Carlo ve Randall, duygusal olumlu davranışın da ciddi ve duygusal olarak ikiye ayrıldığını ifade etmiştir. Bu iki yeni alt türden anonim olumlu sosyal davranış, davranışı gerçekleştirenin belli olmadığı durumlar için geçerli iken, ciddi olumlu sosyal davranış ise kriz ve acil durumlarında sergilenen olumlu sosyal davranış ile ilişkilidir. Bu çerçevede olumlu sosyal davranış ile ilgili olarak altı başlıktan söz edilebilir. Bunlar özgeci, uyumlu, duygusal, ciddi, kamusal ve anonim olumlu sosyal davranış olarak sıralanabilir (Carlo ve Randall, 2002, s. 32-34).

1.1.3.6. Sadece Saldırgan Davranışları İçeren Kuramlar

1.1.3.6.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuramın saldırganlıkla ilişkisi basitçe, erkeklerdeki androjen ve testosteron hormonlarının saldırgan davranışlara eğilimi artırması şeklinde özetlenebilir (Kaplan ve Aksel, 2013, s. 36-37). Erkeklerin daha saldırgan davranışlar göstermesinin nedeni olarak erkekler ile kadınlar arasındaki genetik farklılıklara değinilen bu kuramda, saldırganlığın oluşumu noktasında kromozom farklılıkları veya hormonal farklılıklar ön plana çıkartılmaktadır. Diğer yandan, biyofiziksel ve biyokimyasal açıklamaların insan davranışlarını açıklamada kullanılabilme potansiyeli için Alberto ve Troutman (2015, s. 56), kapsayıcılığa sahip olma, kestirilebilen olma, gözlemsel temele sahip olma özellikleri için zayıf, doğrulanma özelliği için de idare eder şeklinde bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Bu da aslında saldırgan davranışı açıklamada biyolojik kuramın bazı sınırlılıklara sahip olduğunu da göstermektedir.

1.1.3.6.2. Etolojik Kuram

Etolojik kuram, davranışın biyolojik altyapısının yanında evrimsel gelişim ile de bağlantısı olduğunu ve bu tüm ilişkiler içinde de kritik ve hassas dönemlerin önemli olduğunu ifade eden bir kuramdır. Kuramın geliştirilmesi noktasında basımlama kavramı ön plana çıkmıştır. Basımlama, canlı bir varlığın doğuştan getirmiş olduğu, gözle görülen ilk hareketli nesneye yönelik hızlı bir bağlanma gerçekleştirmesini tanımlayan bir davranıştır. Basımlamanın gerçekleşeceği dönemin kısıtlı bir zaman zarfına sahip

olmasından dolayı bu dönem kritik dönem olarak adlandırılır. Diğer önemli bir dönem hassas dönemdir ki bu da bebeklik sürecinde bağlanmanın oluşacağı dönemi içermektedir (Santrock, 2014, s. 27-28). Bu kurama göre saldırganlık da basımlama aracılığıyla gelen dürtülerle ilişkilendirilmekte ve saldırganlığa biyolojik ve evrimsel katmanlar ile yaklaşmaktadır.

1.1.3.6.3. Engelleme Saldırganlık Kuramı

Engelleme saldırganlık kuramı, belli bir hedefe doğru ilerlerken birtakım sebeplerle engellenen kişilerin, engellenmelerinden doğan saldırgan yönelimini kendisinden güçlü gördüğü engelleyici taraf yerine daha güçsüz gördüğü bir tarafa iletmesini ifade eden kuramdır. Bu çerçevede kişinin engellendiği anda engelleyenlere yönelik bir öfke duyması ile ilerleyen süreçte kişi çareyi saldırgan davranışlarda görerek hareket geçer. Bu nokta olumlu duyguların yer almadığı, öfke kin, nefret, intikam gibi duyguların gün yüzüne çıktığı bir süreci anlatır (Morris, 2013, s. 622).

1.1.4. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile ilgili Boyutlar

Olumlu sosyal davranışın boyutları konusu açısından birkaç çalışma öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bir önceki bölümde aktarılan Carlo ve Randall tarafından geliştirilen model kapsamındaki özgeci, uyumlu, duygusal, ciddi, kamusal ve anonim olumlu sosyal davranış olarak nitelendirilen altı boyuttur (Carlo ve Randall, 2002, s. 32-34). Bir önceki bölümde bu boyutlar ele alındığı için diğer çalışmalara geçmek gerekirse ilk olarak, Boxer ve diğerleri tarafından ifade edilen üç boyuta değinilebilir. Olumlu sosyal davranışlar için yardım etme, iyilik yapma, paylaşma, ödünç verme, iltifat etme şeklindeki spesifik olarak beş davranışı işaret eden araştırmacılar 3 alt boyutta konuyu ele almıştır (Boxer ve diğerleri, 2004, s. 94), s.

- Gönüllü bir şekilde bir kazanç beklentisi içermeyen yapılan özgeci davranışlar.
- Belli bir amaca yönelik olarak araçsal bir işlevi olan proaktif davranışlar.
- Bir uyarana karşı verilen duygusal ve olumlu tepkileri içeren tepkisel davranışlar.

Olumlu sosyal davranışın üç türü arasında proaktif davranışlar, özgeci ve tepkisel davranışlara kıyasla daha farklı bir yapıya sahiptir. Olumlu sosyal davranışları araştıran proaktif davranış türü, saldırganlık ve saldırganlığı destekleyen normatif inançlarla da farklı bir ilişki üretmektedir. Özgeci ve tepkisel davranışlar saldırganlıkla negatif ilişkili bir korelasyon üretirken proaktif davranış pozitif ilişkili bir korelasyon üretmiştir. Bu bağlamda saldırgan davranışlar ile proaktif olumlu sosyal davranışların aynı kaynaklardan beslendiğinden söz edilebilir ki bu bağlamda iyi ve kötü arasındaki çizginin saydamlaştığı bir noktaya varılmaktadır. Proaktif davranış ve saldırganlık arasındaki yakın ilişki, saldırganlığın daha yumuşak formları içinde görüldüğünden saldırganlığın sosyal düzende kabul edilebileceği bir şekle bürünmesini de sağlamaktadır. Bu şeklin fark edilmesinin zorluğu da toplumca kabul edilmiş bir davranış kalıbı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, ergenler saldırganlığın daha sert ve büyük zararlarından kaçınmak için proaktif davranış gösterme eğilimi gösterebilirler (Boxer ve diğerleri, 2004, s. 97-98). Ayrıca bu üç boyuta ek olarak saldırganlık boyutunun yer aldığı Boxer ve diğerleri (2004) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye Bayraktar ve diğerleri (2010) tarafından uyarlanan Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği bu çalışma kapsamında kullanıldığı için bu çalışmanın önemli teorik noktalarından biri bu boyutlardır. Bu boyutlar dahilindeki saldırgan davranışlar ise kendi içinde beş davranışla ilişkilendirilebilir. Bu davranışlar arasında vurmak, bağırarak, kötü şeyler söylemek, hakaret etmek, itmek sayılabilir. Bu davranışların gelişimi noktasında iki alt türe değinilmektedir. Bunlar (Boxer ve diğerleri, 2004, s. 91,94):

- Araçsal bir hedefe yönelen duygu içermeyen davranışları içeren proaktif saldırganlık,
- Dışarıdan gelen bir etkiye karşı bir tepki olarak duygusallık içeren reaktif saldırganlık şeklinde özetlenebilir.

Bu çalışmada yukarıda belirtilen saldırganlıkla ilgili iki ayrı boyut yerine tek bir boyut kullanılmıştır. Ancak literatürde bu iki ayrı boyutu kullanan çalışmalara da rastlanmaktadır.

1.2. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR İLE SPORTMENLİK

1.2.1. Sportmenlik

Sportmenlik, sporun gelişimi içinde ortaya çıkan bir kavram olarak özellikle teknoloji ve sanayi ağırlıklı modern toplumların oluştuğu 20. yüzyılda öne sürülen bir kavramdır. Sportmenlik etimolojik anlamda hem İngilizce hem de Türkçe'deki kullanımında da belirli pürüzleri barındıran bir kavram olsa da anlamı bakımından çok daha geniş bir içeriğe sahip olduğu için bu pürüzler göz ardı edilmektedir. Buradaki pürüz, kelimenin ortasında yer alan 'men' kelimesi ile ilgilidir. Sporun ortaya çıktığı sosyo-ekonomik şartlarda erkek egemen toplumların hegemonya sürdüğü, cinsiyet eşitliği gibi akımların henüz spor ortamlarında tartışılmadığı bir süreçte, bu kavramın içeriği göz ardı edilse de günümüz toplumlarında, bu kullanım dil ile ilgilenenler için sorunlu olarak görülebilir. Ancak daha önce de değinildiği gibi bu pürüz, kelimenin anlamının kendisinden çok daha geniş bir bağlamı ilgilendirmesi nedeni ile göz ardı edilmektedir. Sportmenliğin anlamına geldiğimizde ise 1950 sonrası yoğunlaşan araştırmalarda farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. İlk tanımlar, sportmenliğin oyun kurallarına dair genel bir tutumu işaret ettiğini göstermektedir. Daha sonra kelimenin anlamı giderek genişlemeye başlamıştır. Bu genişleme içinde sporda düzenlenen kurallara yönelik saygı (Kroll, 1976, s. 130), spor ortamındaki pozitif sosyal etkileşimler (Giebink ve McKenzie, 1985, s. 168), başarıya dair tarihsel ve mevcut ihtiyaçların göz ardı edilerek en doğru ahlaki davranışı gösterme eğilimi (Weiss ve Bredemeier, 1986, s. 375) gibi eklemeler yapıldığı görülmüştür. Vallerand ve diğerleri (1996, s. 90) yapılan tanımların iki sorunu olduğuna değinmiştir. Birinci sorun olarak kavramsal içerik, ikinci sorun olarak ise sporcuların sportmen davranışları öğrenme süreçlerine değinilmiştir. Bu bağlamda yaptıkları çalışma neticesinde sportmenliği saygı ve ilgi ekseninde beş başlık üzerinden tanımlamışlardır:

- Kişinin spora katılımına yönelik tam taahhüdü
- Spora katılıma yönelik olumsuz yaklaşım (ne olursa olsun kazanmak gibi)
- Kurallar ve yetkililer
- Sosyal gelenekler
- Rakip (Vallerand ve diğerleri, 1996, s. 96)

Daha geleneksel bir tanımlamayla; sportmenlik, rakibe, kurallara ve yetkililere, spor ortamındaki gelenekler de dahil olmak üzere soyut ilişkilere yönelik spora katılan kişinin saygı ve ilgi temelli bir eğilimde bulunmasının yanı sıra spor ortamındaki olumsuz yaklaşımlardan kaçınmasıdır (Vallerand ve diğerleri, 1996, s. 96). Hatta Abrams (2012, s. 26) tarafından yapılan çalışmada, sportmenlik ve saygı ile sakatlık yaşanabilecek durumların önlenilebileceği şeklinde bir öneride bulunulmuştur.

Arnold (1983, s. 61), sportmenliğe dair üç yaklaşım olduğunu dile getirmiştir. Bunlar;

- Sosyal birlik biçimi olarak sportmenlik
- Sportif hazzın teşvik edilme aracı olarak sportmenlik
- Bir özgecilik biçimi olarak sportmenlik

Sosyal birlik biçimi olarak sportmenlik, sporun kuralları dahilinde oynanması şeklinde gelişip, bunun ötesine geçen, bu bağlamda spordaki geleneklerin, ritüellerin korunup devam ettirilmesini içeren, oyuna katılım sürecinden başlayarak dahil olan herkesin oyunu anlayıp, paylaşabildiği ve takdir edebildiği bir aşamalar bütünüdür. Diğer bir ifadeyle, bu yaklaşımda, sporcuların sadece spor ortamındaki kurallara uyması değil hayatlarında da değerlere, iş birliğine ve karşılıklı mutluluğu bularak, bunu sürdürebileceklerini ve yükselteceklerine dair bir yaklaşımı ifade eder (Arnold, 1983, s. 62).

Sportif hazzın teşvik edilme aracı olarak sportmenlik, Keating'in çalışmalarına dayanmaktadır. Keating, ilk olarak sporun nasıl yapıldığına dair bir ayırma yaparak, profesyonel olarak nitelendirilebilecek 'atletler üzerinden sportmenliğe bir anlam yüklemeye çalışmıştır. Buradan yola çıkarak, rekabetin olduğu bir ortamda sportmenliğin yeşermesinin, büyümesinin zor olduğuna değinmiş ve sportmenliğin amacı olarak iki taraf arasındaki ortamdaki çatışmanın etkilerinin azaltılması minimize edebilmeyi öne çıkarmıştır. Diğer yandan sporun eğlenceli bir aktivite olmasının önemine de değinmiştir. Buna bağlı olarak sportmenliğin, iki rakip arasındaki mücadeleyi yumuşatan, bir miktar daha medeni hale getiren bir unsur olabileceğine değinmiştir. Bu sayede sporcuların kazandıkları mücadelelerde daha az mağrur olmaları; aldıkları mağlubiyetleri ise daha soğukkanlı karşılamalarına değinilmiştir (Keating, 1964, s. 35) ki Arnold, Keating'in bu yaklaşımı için sportmenliğe dair "minimum gereksinimler" yakıştırmalarını yapmış ve yeterli bulmamıştır (Arnold, 1983, s. 64,65).

Özgecilik biçimi olarak sportmenlik, kişinin kendisinin değil başkalarının çıkar ve iyiliğini gözetmesi prensibine ve Kant'ın akıl ve rasyonelliği içeren ahlak anlayışına dayanır. Bu bağlamda, sportmenlik içeren davranışı sorgulamak gerekir. İlk olarak sporcu, bu davranışı ahlaki ya da yasal olarak gerçekleştirmek zorunda değildir. Dolayısıyla gereksiz bir davranıştır. Görevi, bu davranışı gerçekleştirmek değildir. İkincisi, eğer bu davranış gerçekleştirilirse, ahlaki anlamda övgüye değer bir davranıştır. Çünkü kişi kendi çıkarının yerine başkasına yardım etmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda sportmenlik davranışı, sempati ve şefkat ile ilişkili olmakla birlikte başkasının çilesi, üzüntüsü, acısı ile bir empati kurmayı sağlamaktadır (Arnold, 1983, s. 66-68). Bu bağlamda sportmenlik, psikolojik özelliklerle yakından ilişkilidir denilebilir.

Diğer yandan, Beller ve Stoll (1993, s. 76) sportmenliğe dair yaptıkları çalışmaların neticesinde, sporcuların, antrenörlerin, öğretmenlerin sportmenliğin tanımıyla uyumlu olmayan şekilde sportmenliği algıladığını belirtmiştir. Sportmenliğin takım içinde gerçekleşebileceği, artık sportmenliğin yetersiz ve eski bir konsept olduğuna değinilmiştir. Bu durumun üzerine sportmenliğe dair değer ve bilgilerin eğitimle sunulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu durumun gerçekleşmesi için gereken üç unsura değinilmiştir:

- Spor ve eğitim veren kurumların programlarında ahlaki karakter gelişimi için sportmenliğe dair ihtiyacın anlaşılması.
- Ahlaki karakter gelişimi için antrenörlerin ve öğretmenlerin davranışları ve ifadeleri ile rol model olması.
- Ahlaki ve demokratik bir toplum olabilmek için okulda, sınıfta, spor ortamlarında canlı ve cansız varlıklara saygılı olmayı, özdenetim sahibi olmayı teşvik eden kuralların düzenlenmesi (Beller ve Stoll, 1993, s. 77-78).

Fiziksel şiddet içeren davranışlar ve psikolojik şiddet içeren davranışların ikisini de içeren bir olgu olan sportmenlik, spor ortamındaki olumlu davranışların sürekliliği ile de yakından ilişkilidir (Sáenz Ibáñez ve diğerleri, 2019, s. 33).

Sportmenliğe dair tecrübelerden kaynaklanan algılar ile bu algıların farklılığı üzerinden dinamikleşen sportmenlik olgusu, sporcuların kazanmaya dair tutkularını da ayarlamalarına neden olmaktadır. Bu durumu sportmenliğin yapışkan hali olarak

nitelendiren May (2001, s. 373), ayrıca sportmenliği sporcuların birbiri ile etkileşimi ve bu etkileşimden doğan ilişkilerden şekillenen anlamlar ile ilişkilendirmektedir.

Sáenz Ibáñez ve diğerleri (2019, s. 33, 36-37) tarafından yapılan ve üç yıllık bir süreci kapsayan çalışmada, 14-15 yaşındaki çocukların katılım gösterdiği futbol ligindeki antrenör, hakem ve futbolculardan toplanan verilerin analizi sonucunda:

- Sportmenlik ile ilgili davranışların sportmenlik dışı davranışlara kıyasla daha fazla görüldüğü,
- Sporcular dışındaki saha içi ve dışı unsurların saldırgan olma durumlarının, saldırgan olmama durumlarına kıyasla daha az sayıda görüldüğü,
- Ev sahibi takımın galibiyetinin sportmenliği olumlu yönde etkilediği,
- Hakemlerin disiplin uygulamalarının sportmenlikle negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Dolayısıyla rekabet ile rekabetin saha içi ve saha dışı unsurlarını spor ve sportmenlik için önemli değişkenler olduğu söylenebilir. Shields ve Bredemeier (2011, s. 25-26), sportmenlik ile yarışma, mücadele, rekabet kavramları üzerinden bir bağlantı kurarak, her yarışmanın bir rekabet olduğunu ancak her mücadelenin bir rekabet olmadığını ifade etmişlerdir. İkinci olarak etimolojik olarak ele aldıkları ‘competition’ kelimesinin Latince kökeninin ‘birlikte çabalamak’ veya ‘birlikte aramak’ olduğuna değinmiş ve bu bağlamda ‘birlikte çabalamak’ ile ‘karşısında çabalamak’ şeklinde bir ayrım olduğuna değinmişlerdir. Bu ayrımı açıklamanın en doğru yolu ise hakemlere yönelik alınan tavırlardır. Birlikte çabalayanlar, hakemi sahadaki işleyişin bir yardımcısı olarak görürken; karşısında çabalayanlar, hakemi rakip olarak konumlandırmaktadır. Bu eksende, sportmenliğe giden yolda önce rekabetin öğretilmesi gerektiğini belirten yazarlar, 10 maddelik bir strateji ortaya koymuşlardır. Bunlar (Shields ve Bredemeier, 2011, s. 27-29);

- Başarının tanımını yenilemek
- Katılım sağlamak noktasında içsel güdülerini teşvik etmek
- Çaba ve öğrenmeye odaklanmak
- Yenilginin sunduğu fırsatları anlayabilmek
- Rakipleri tebrik etmek

- Saygının öğrenilmesi ve benimsenmesi
- ‘Ne’ sorusunun yanında ‘neden’ sorusunun cevabını da öğretmek
- Büyük resme odaklanmak
- ‘Birlikte çabalamak’ ile ‘karşısında çabalamak’ ikilemini öğretmek
- Spor ile yaşam arasındaki bağlantı kurmayı öğretmek

1.2.2. Beden Eğitimi ve Spor Dersi Kapsamında Sportmenlik

Bu bölümde Milli Eğitim müfredatında beden eğitimi ve spor dersleri kapsamında sportmenlik ile ilgili kavramların var olup olmadığı ve var oldukları noktalarda nasıl adlandırılıp nasıl aktarılacağı yönündeki bilgiler sunulacaktır. Bu bağlamda konumuz ortaöğretim olmasına rağmen öncelikle ilköğretim kapsamında sportmenlik ile ilgili izlerin olup olmadığına değinmek gerekir.

“Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5,6,7 ve 8. Sınıflar)” başlıklı Millî Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı program kitapçığına bakmak gerekir. Bu kitapçıkta sportmenlik kavramı doğrudan geçmese de adil oyun/fair play kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramın kullanıldığı yerlerde de şu ifadelere rastlanmaktadır:

- Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı’nın Özel Amaçları başlığı altında; o “*Beden eğitimi ve spor yoluyla iletişim becerileri, iş birliği, adil oyun (fair play), sosyal sorumluluk, liderlik, doğaya duyarlılık ve farklılıklara saygı özelliklerini geliştirir.*” (MEBa, 2018, s. 9)

- “5. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Hareket Kavramları, İlkeleri ve İlgili Hayat Becerileri” alt başlığı içinde;

“Oyun ve etkinliklerde kaybetmeye ve kazanmaya ilişkin uygun davranışlar sergiler.

İş birliğine veya yarışmaya dayalı oyun ve etkinliklerde adil oyun anlayışına uygun davranma ile oyun ve etkinliklerde kazanımla ilgili değerler üzerinde durulmalıdır.” (MEBa, 2018, s. 15)

- “7. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Hareket Kavramları, İlkeleri ve İlgili Hayat Becerileri” alt başlığı içinde; o “*Sporlara hazırlayıcı oyun ve etkinliklerde adil oyun anlayışına uygun davranır.*

Kazanımla ilgili değerler üzerinde durulmalıdır.” (MEBa, 2018, s. 22)

- “8. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Hareket Kavramları, İlkeleri ve İlgili Hayat Becerileri” alt başlığı içinde; o “*Adil oyun anlayışına uygun davranmayı alışkanlık hâline getirir.*

Kazanımla ilgili değerler üzerinde durulmalıdır.” (MEBa, 2018, s. 24)

Ortaöğretim kısmına gelindiğinde ise adil oyun kavramının yanına spor ahlakı ve sporda centilmenlik gibi kavramlarında geldiği ve tüm bunların üst başlığı olarak da spor bilinci üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu çerçevede kullanılan kavramların hangi bağlamlar içinde kullanıldığı incelendiğinde aşağıdaki gibi bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

- Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı’nın Özel Amaçları başlığı altında; “*Spor organizasyonlarına katılım yoluyla spor bilinci gelişmiş sosyal bireyler olarak yetişmesi,*” o “*Başkalarının varlığını da kabul ederek onlara karşı her zaman dürüst, saygılı “adil oyun (fair play)” davranışta bulunması ve bunu alışkanlık hâline getirmesi,*” (MEBb, 2018, s. 10)
- “9. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Hareket Kavramları, İlkeleri ve İlgili Hayat Becerileri” alt başlığı içinde; o “*Seçili spor etkinliklerinde kontrollü davranış ve adil oyun ilkelerini açıklar.*” (MEBb, 2018, s. 15)
- “9. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Spor Bilinci ve Organizasyonları” alt başlığı içinde; o “*Spor Ahlakı*
 - ✦ *Sporda erdemlilik kavramını açıklar.*
 - ✦ *Spor ve ahlak arasındaki ilişkiyi açıklar.*” (MEBb, 2018, s. 17)
- “10. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Hareket Kavramları, İlkeleri ve İlgili Hayat Becerileri” alt başlığı içinde; o “*Seçili spor etkinliklerinde kontrollü davranış ve adil oyun ilkelerini açıklar.*” (MEBb, 2018, s. 19)
- “10. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Spor Bilinci ve Organizasyonları” alt başlığı içinde; o “*Spor Ahlakı*

- ✦ *Sporda adil oyun kavramını açıklar.*
- ✦ *Sporda ahlaklı olmanın gerekliliğini açıklar.” (MEBb, 2018, s. 20)*
- “11. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Spor Bilinci ve Organizasyonları” alt başlığı içinde; o “*Spor*

Ahlakı

- ✦ *Doping sporcular üzerindeki olumsuz etkilerini açıklar.*
Uyarıcı etkisi olan maddelerin aşırı kullanılmasının insan vücuduna olan zararları hakkında bilgi verilir.

- ✦ *Sporda dürüst olmanın gerekliliğini açıklar.*

- o *Sporda Centilmenlik*

- ✦ *Centilmenlik kavramını açıklar.*

- ✦ *Sporda centilmenliğin gerekliliğini ifade eder.*

Sporda şiddet ve saldırganlığı önlemek için alınabilecek tedbirler, sporseverlerin sergilemeleri gereken tutum ve davranışlar hakkında görüş alışverişinde bulunulması sağlanır” (MEBb, 2018, s. 23).

- “12. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” üst başlığı altındaki “Spor Bilinci ve Organizasyonları” alt başlığı içinde; o “*Spor*

Ahlakı

- ✦ *Spor kültürü edinilmesi açısından sporda “adil oyunun” önemini açıklar” (MEBb, 2018, s. 26).*

Ortaöğretimin her bir aşamasında sportmenlikle ilgili farklı kavramlar üzerinden temel bir sportmenlik temelinin oluşturulması hedeflendiği görülmektedir. Bu noktada, en önemli ve en büyük pay ise tabi ki dersin öğretmenlerine yani beden eğitimi öğretmenlerine düşmektedir. Öğretmenin müfredat içinde vermesi için yazılan programa göre yani teoriye göre, belli bir spor bilinci düzeyinin oluşturularak sportmence davranışların tesisi için gerekli hedefler koyulmuştur. Öğretim gerçekleştiği okul ortamında ise teorinin pratiğe nasıl yansıdığı soru işaretidir ki bu çalışmanın, söz konusu sorunun cevaplanması noktasında bir katkı sağlaması hedeflenmekte ve beklenmektedir.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışma, ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla, nicel araştırma yönteminin ilişkisel tarama araştırma modeli çerçevesinde tasarlanmıştır. Bu tasarı doğrultusunda, birbirini etkileyecek durumlar arasındaki ilişkiler, çeşitli değişkenler çerçevesinde incelenecektir ve bunun için ilişkisel tarama modeli kullanılacaktır. “İlişkisel tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri” olarak tanımlanmıştır. İlişkisel taramalar karşılaştırma veya korelasyon olarak iki türde yapılabilir. Korelasyon türü taramalarda, değişkenlerin birlikte değişip değişmedikleri, değişiklik varsa değişimin nasıl olduğu ne yönde olduğu öğrenilmeye çalışılır. Karşılaştırma türü taramalarda ise bağımsız değişkene göre gruplar oluşturulur, bu grupların bağımlı değişkene göre aralarında farklılaşma olup olmadığı incelenir. Temelde bu iki tür çok benzetmekle birlikte, çıktılar konusunda farklılıklar vardır. Korelasyon işlemi sonucunda ilişkiler ile ilgili veriler sayısal olarak elde edilirken, karşılaştırmada farklılaşma var veya yok sonucu bulunur. Ancak karşılaştırmalarda bulguların geçerlik olasılığı daha yüksektir (Karasar, 2013, s. 81-86). Bu çalışmanın temelinde, ilişkisel tarama modeli ve ilişkisel tarama modellerinden hem karşılaştırma hem de korelasyon türü kullanılacaktır. Demografik değişkenlerin değerlendirilmesinde karşılaştırma türü, değişkenler arası ilişkilerin incelenmesinde de korelasyon türü kullanılacaktır.

2.2 EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu tez çalışmasının evreni, Türkiye’deki ortaöğretim öğrencileri iken çalışma evreni ise 2022-2023 eğitim döneminde Ardahan ilinde eğitim alan 7611 ortaöğretim

öğrencisidir (MEBSGM, 2022, s. 178). Bu çalışma çerçevesinde anketler üzerinden veri toplanacak öğrenci sayısını belirlemek için kullanılan formül aşağıda sunulmuştur.

$$n = \frac{Nz^2_{1-\frac{\alpha}{2}}P(1-P)}{(N-1)h^2 + z^2_{1-\frac{\alpha}{2}}P(1-P)}$$

Şekil 2. Örneklem Hesabında Kullanılan Formül (Karasar, 2013)

- N: Kitle genişliği
- $z^2_{1-\alpha/2}$: 1- α güven düzeyine karşılık gelen z tablo değeri (0,95 güven düzeyinde z = 1,96)
- P: Kitle oranının kestirimi (Bir öngörü yapılamıyorsa P=0,5 alınarak en büyük örneklem genişliği elde edilir)
- h: Bilinmeyen kitle oranından her iki yönde kabul edilebilecek sapma (hata) miktarıdır (Karasar, 2013, s. 119-124).

Bu formüle göre n=73,0904 olarak bulunmuştur. Araştırmanın süreci içerisinde meydana gelebilecek aksaklıklarda göz önüne alınarak, bu sayının 300 ile 500 arasında olması hedeflenmiştir. Dolayısıyla, araştırmanın örneklemine 2022-2023 eğitim döneminde Ardahan ilinde ortaöğretim kapsamında eğitim alan 300-500 aralığındaki gönüllü katılımda bulunacak ortaöğretim öğrencilerinden oluşması planlanmıştır. Örneklem seçiminde, basit seçkisiz örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Örneklemde yer alacak katılımcılarda gönüllülük esası aranmıştır. Çünkü bu şekilde toplanacak verilerde, katılımcıların sorulara samimi ve dikkatli cevaplar vereceği düşünülmüştür. Bu çerçevede yapılan anketler sonrasında 428 ortaöğretim öğrencisine ulaşılmıştır. Bu 428 öğrenciye ait demografik veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcılara Dair Demografik Değişkenler

Değişkenler	Değişken Grupları	f	%
Cinsiyet	Erkek	195	45,6
	Kadın	233	54,4
Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim	169	39,5
	Lise	126	29,4
	Üniversite	133	31,1
Baba Eğitim Düzeyi	İlköğretim	115	26,9
	Lise	145	33,9
	Üniversite	168	39,3
Düzenli Egzersiz Yapma Durumu	Yapıyor Yapmıyor	315 113	73,6 26,4
Yapılan Spor Türü	Takım Spor	268	62,6
	Bireysel Spor	160	37,4
Spora Dair Ailenin Desteği	Var	386	90,2
	Yok	42	9,8
Okulda Spor Salonu Olma Durumu	Var Yok	321 107	75,0 25,0
Okul Başarı Algısı	Kötü	23	5,4
	Orta	98	22,9
	İyi	170	39,7
	Çok İyi	137	32,0
Toplam		428	100

Tablo 2'ye çalışmaya katılan kişilere dair ölçülen demografik değişkenlere göre sıklık ve yüzdelik dağılımlar sunulmuştur. Çalışmaya katılan 428 ortaöğretim öğrencisi olduğu saptanmıştır. Bu öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre 233 kadın (%54,4), 195 erkek (%45,6) olarak dağılım göstermiştir. Öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyleri

ölçülmüş ve annelerin eğitim düzeyinin %39,5 ilköğretim mezunu, %29,4 lise mezunu, %31,1 üniversite mezunu; babaların eğitim düzeyinin %26,9 ilköğretim mezunu, %33,9 lise mezunu, %39,3 üniversite mezunu şeklinde bir dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %73,6'sının düzenli egzersiz yaptığı, geri kalan %26,4'lük kesimin ise düzenli egzersiz yapmadığı belirlenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %62,6'sının takım sporlarıyla ilgilendiği, %37,4'ünün bireysel sporlarla ilgilendiği saptanmıştır. Ailelerin spor konusunda öğrencilere destek verme oranı %90,2 düzeyinde iken, aile desteği olmayan öğrenci sayısı %9,8 düzeyindedir. Okullarda spor salonu olma durumu için öğrencilerin %75,0'i olumlu yanıt verirken, %25'i olumsuz yanıt vermiştir. Öğrencilerin okulda kendi başarılarını nasıl algıladıklarına dair soruya %5,4 oranında kötü, %22,9 oranında orta, %39,7 oranında iyi ve %32,0 oranında çok iyi cevabını vermişlerdir.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Tez çalışmasının amacına yönelik olarak üç ölçme aracının kullanılmasında karar kılınmıştır. Bunlar kişisel bilgiler formu, Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği ile Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeğidir. Bu üç ölçme aracına dair bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışmaya katılan öğrencilere yönelik olarak sekiz değişkenin sorulduğu kişisel bilgi formunda; cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, düzenli egzersiz yapma durumu, yapılan spor türü, spor yapmaya yönelik aile desteği, okul spor salonu olma durumu, okul başarı algısı ile ilgili demografik bilgiler sorulmuştur. Bu verilerin demografik değişkenlere dair yapılacak analizlerde kullanılması planlanmıştır.

2.3.2. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği

Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği (BEDSDÖ): Koç, (2013, s. 102109) tarafından geliştirilen beden eğitimi dersi sportmenlik davranışı ölçeği 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek 11 maddelik "Pozitif Davranışlar Sergileme" (PDS) boyutu (madde 1, 2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 19 ve 21) ve 11 maddelik "Negatif Davranışlardan

Kaçınma” (NDK) boyutu (madde 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15, 17, 18, 20 ve 22) olmak üzere toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin dereceleme biçimi maddelerde yer alan davranışların sergilenme sıklığını ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Ölçek maddelerine verilebilecek cevaplar “(1) Her Zaman, (2) Çok Sık, (3) Ara Sıra, (4) Nadiren ve (5) Hiçbir Zaman” şeklinde sıralanmıştır. Bu nedenle PDS boyutuna dair maddeler analiz sırasında ters kodlanmıştır. Ölçeğin toplamından elde edilen puan “Toplam Sportmenlik (TS)” olarak değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan 110’dur. Her iki boyut özelinde ayrı ayrı olarak alınabilecek puanlar en düşük 11 ve en yüksek 55’tir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça öğrencilerin sportmenlik düzeylerinin daha iyi olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer yandan, sportmenlik ile ilgili ölçeklere dair bazı sınırlılıkların olduğunu belirten Sáenz Ibáñez ve diğerleri (2013, s. 748), aşağıdaki maddeleri sınırlılık kapsamında değerlendirmiştir.

1. Anketlerin doldurulması sürecinin bireyselliği nedeni ile bireysel eğilimlerin ön plana çıkması
2. Anketlerin belli bir süreç içinde değil de belli bir zaman ve mekânda doldurulması
3. Sadece birkaç anketin sportmenlik ve sportmenlik dışı davranışları birlikte ölçebilecek şekilde tasarlanması
4. Bazı anketlerde, ölçülecek boyutlara ilişkin sınırlı bilgi bulunması
5. Sportmenlik ve sportmenlik dışı davranışlar ile farklı değişkenlerin ölçülmesi noktasında psikometrik analizin zorlukları
6. Anketlerin belli bir yaş grubundan öte çok daha geniş bir bağlamda kullanılabilen bir tasarıma izin vermesi

Bu anketin de diğer her ankette olduğu gibi 1 ve 2. maddelerde sınırlılıkları olduğu muhakkaktır. Ek olarak, söz konusu anketin doğrudan beden eğitimi dersi çerçevesinde hazırlanmış olması, 6. maddedeki sınırlılığın bu çalışma için geçersiz olduğunu göstermekle birlikte, 5. maddedeki farklı değişkenler ile ölçülmesi durumu, bu çalışma için geçerli bir sınırlılığı işaret etmektedir.

2.3.3. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği

Boxer ve diğerleri (2004, s. 95-99) tarafından geliştirilen Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeğinin Türkçe diline uyarlaması Bayraktar ve diğerleri (2010, s. 6-10) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin orijinalinde varolan beş alt boyutluk ve 25 maddelik yapı, Türkçe uyarlamasında dört boyut ve 25 madde şeklinde dağılmıştır. Ölçekteki maddeler “Beni hiç tanımlamıyor” 1 puan, “beni kesinlikle tanımlıyor” 4 puan alacak şekilde dördümlü Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Türkçe’ye uyarlanan ölçeğin analizlerinde dört faktörlü bir yapı doğrulanmıştır: Tepkisel olumlu sosyal davranış, özgeci olumlu sosyal davranış, amaca yönelik olumlu sosyal davranış ve saldırganlık. Bayraktar ve diğerlerinin (2010, s. 7) uyarlama çalışmasında Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları saldırgan davranış alt boyutunda. 90, tepkisel olumlu sosyal davranış alt boyutunda. 78, amaca yönelik olumlu sosyal davranış alt boyutunda. 84, özgeci olumlu sosyal davranış alt boyutunda. 75 olarak saptanmıştır.

2.4. VERİ ANALİZİ

Araştırmada kullanılan ölçekler likert tipi ölçeklerdir. İstatistik analizler bu durum göz önüne alınarak yapılmıştır. Verilerin toplanması sonrası, veriler SPSS 26.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin ters kodlanması, faktörlerin kodlanması hususlarında gereken özen gösterilmiştir. Bu işlemler sonrası, demografik değişkenlere yönelik frekans analizi ve verilerin normal dağılıp, dağılmadığını belirleyen Kolmogorov-Smirnov normallik testi yapılmıştır. Normallik testi sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk İstatistik		
	Değeri	df	p	Değeri	df	p
BEDSDÖ	,083	428	,000	,962	428	,000
OSSDÖ	,067	428	,000	,963	428	,000

Tablo 3'te çalışmada kullanılan ölçeklerden elde edilen sonuçların normal dağılıp dağılmadığını ölçmek için uygulanan normallik testi sonuçları verilmiştir. Örneklem sayısının 50'den fazla olması nedeniyle Kolmogorov-Smirnov testinin sonuçları baz alınmış ve anlamlılık değerinin 0,05'ten küçük olması sebebiyle non-parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir. Böylece daha isabetli bulgular elde edilebileceği düşünülmektedir.

Demografik değişkenler arasında iki kategorili olanlar değişkenler için MannWhitney U testi, ikiden fazla kategorisi olan değişkenler için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Sportmenlik davranışı ve alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları arasındaki korelasyonu belirlemek amacıyla yapılacak korelasyon analizi için parametrik olmayan testler arasından Spearman korelasyon testi kullanılmıştır. Sportmenlik davranışı ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkide, değişkenlerin birbirini ne oranda etkilediğini bulmak amacıyla yapılacak regresyon analizi için çok değişkenli regresyon metotlarından Enter metodu kullanılmıştır (Mayers, 2013, s. 446,450).

Bu başlık altında son olarak kullanılan ölçeklere dair güvenirlik değerlerine dair ölçümler sunulmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenirlik değerleri

Ölçek ve Alt Boyutları	Madde Sayısı	Cronbach α Değeri
BEDSDÖ	22	,893
PDS	11	,843
NDK	11	,880
OSSDÖ	25	,726
ÖOSD	5	,735
AYOSD	6	,685
TOSD	4	,697
SD	10	,875

Çalışmada kullanılan iki ölçeğe dair güvenirlik değerleri Tablo 4’te sunulmuştur. Her iki ölçeğe dair güvenirlik değerlerinin “,70” değerinden büyük olması güvenirlik açısından yeterli olmakla birlikte BEDSDÖ (,893) ve alt boyutları olan PDS (,843) ile NDK (,880) dahil olmak üzere çok daha yüksek güvenirlik değerlerine ulaşmıştır. Diğer yandan SD (,875) için yüksek güvenirlik değerlerine ulaşılırken ÖOSD (,735), AYOSD (,685), TOSD (,697) alt boyutlarında güvenirlik değerleri sınıra yakın veya üstünde değerlere ulaşmıştır. OSSD ölçeği genel olarak ,726 değeri ile yeterli seviyenin üzerinde bir değere ulaşmıştır.



3. BÖLÜM

BULGULAR

3.1. SPORTMENLİK DAVRANIŞI HİPOTEZLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Bu bölümde sportmenlik davranışları ile ilgili hipotezlere dair bulgular ilgili başlıklar altında sunulacaktır.

3.1.1. Sportmenlik ve Cinsiyet

H1: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları cinsiyete göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin cinsiyete göre analizinden elde edilen bulgular

	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
TS	Kadın	233	85,51	17,26	20610,500	,098
	Erkek	195	83,13	15,23		
PDS	Kadın	233	41,86	9,51	22353,000	,775
	Erkek	195	41,74	8,57		
NDK	Kadın	233	43,64	10,16	19171,500	,005
	Erkek	195	41,38	9,87		

Tablo 5'te çalışmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ölçek genelinde ve PDS alt boyutunda cinsiyete göre sportmenlik davranışlarının 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir. NDK alt boyutunda ise ortalamalar da göz önüne alındığında kadın öğrenciler lehine bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Bu çerçevede H1 hipotezinin kısmi bir şekilde, sadece NDK alt boyutu doğrulandığı söylenebilir.

3.1.2. Sportmenlik ve Anne Eğitim Düzeyi

H2: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları anne eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin annelerinin eğitim düzeyine göre analizinden elde edilen bulgular

	Eğitim Düzeyi	N	Ort.	Ss	Kruskal Wallis H	p
TS	İlköğretim	169	85,16	16,78	2,186	,335
	Lise	126	82,78	15,81		
	Üniversite	133	85,04	16,44		
PDS	İlköğretim	169	41,05	9,80	6,949	,031
	Lise	126	41,04	8,37		
	Üniversite	133	43,49	8,62		
NDK	İlköğretim	169	44,10	9,39	5,611	,060
	Lise	126	41,73	9,58		
	Üniversite	133	41,54	11,18		

Tablo 6’da çalışmaya katılanların annelerinin eğitim düzeyine göre sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ölçek genelinde ve NDK alt boyutunda annelerinin eğitim düzeyine göre sportmenlik davranışlarının 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir. PDS alt boyutunda saptanan farklılık neticesinde yapılan post-hoc testi sonucunda ise gruplar arasında 0,05 düzeyinde bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Bu çerçevede H2 hipotezinin doğrulanmadığı söylenebilir.

3.1.3. Sportmenlik ve Baba Eğitim Düzeyi

H3: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları baba eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin babalarının eğitim düzeyine göre analizinden elde edilen bulgular

	Eğitim Düzeyi	N	Ort.	Ss	Kruskal Wallis H	p
TS	İlköğretim	115	86,49	17,60	2,977	,226
	Lise	145	83,21	16,63		
	Üniversite	168	84,05	15,25		
PDS	İlköğretim	115	42,61	10,04	3,142	,208
	Lise	145	40,80	9,24		
	Üniversite	168	42,13	8,19		
NDK	İlköğretim	115	43,87	9,96	3,604	,165
	Lise	145	42,41	9,52		
	Üniversite	168	41,92	10,61		

Tablo 7’de çalışmaya katılanların babalarının eğitim düzeyine göre sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ölçek genelinde ve her iki alt boyutta babalarının eğitim düzeyine göre sportmenlik davranışlarının 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Bu çerçevede H3 hipotezinin doğrulanmadığı söylenebilir.

3.1.4. Sportmenlik ve Düzenli Egzersiz

H4: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları düzenli egzersiz yapma durumuna göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin düzenli egzersiz yapma durumlarına göre analizinden elde edilen bulgular

	Düzenli Egzersiz Yapma Durumu	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
TS	Yapıyor	315	85,97	16,07	14227,500	,002
	Yapmıyor	113	80,11	16,56		
PDS	Yapıyor	315	42,82	8,61	13566,000	,000
	Yapmıyor	113	38,98	9,79		
NDK	Yapıyor	315	43,14	9,79	15930,500	,098
	Yapmıyor	113	41,13	10,76		

Tablo 8’de çalışmaya katılanların düzenli egzersiz yapma durumlarına göre sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. NDK alt boyutunda düzenli egzersiz yapma durumlarına göre sportmenlik davranışlarının 0,05 düzeyinde inde farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ölçek geneli ve PDS alt boyutunda 0,05 düzeyinde bir farklılık olduğu saptanmıştır. Her iki farklılığın da düzenli egzersiz yapan ortaöğretim öğrencileri lehine olduğu bulunmuştur.

Bu çerçevede H4 hipotezinin kısmi bir şekilde, TS ve PDS alt boyutu için doğrulandığı söylenebilir.

3.1.5. Sportmenlik ve Spor Türü

H5: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları yapılan spor türüne göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 9. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin yaptıkları spor türüne göre analizinden elde edilen bulgular

	Spor Türü	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
TS	Takım	268	85,35	15,56	19600,500	,137
	Bireysel	160	82,87	17,64		
PDS	Takım	268	42,31	8,50	19755,000	,173
	Bireysel	160	40,96	9,95		
NDK	Takım	268	43,03	9,57	20672,000	,535
	Bireysel	160	41,90	10,88		

Tablo 9’da çalışmaya katılanların yaptıkları spor türüne göre sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Hem alt boyutlarda hem de ölçek genelinde yapılan spor türüne göre sportmenlik davranışlarının 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Bu çerçevede H5 hipotezinin doğrulanmadığı söylenebilir.

3.1.6. Sportmenlik ve Spor Yapma Konusunda Aile Desteği

H6: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları ailenin spor yapma durumuna verdiği desteğe göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 10. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin ailelerinin spor yapmalarına verdiği desteğe göre analizinden elde edilen bulgular

	Aile Desteği	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
TS	Var	386	85,22	16,17	5804,000	,002
	Yok	42	77,11	16,73		
PDS	Var	386	42,18	8,79	6438,000	,028
	Yok	42	38,42	11,01		
NDK	Var	386	43,04	9,74	6561,500	,042
	Yok	42	38,69	12,23		

Tablo 10’da çalışmaya katılanların ailelerinin spor yapmalarına verdiği desteğe göre sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Hem alt boyutlarda hem de ölçek genelinde 0,05 düzeyinde aile desteğini alan katılımcılar lehine istatistiksel bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Bu çerçevede H6 hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

3.1.7. Sportmenlik ve Okul Spor Salonu

H7: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları okulun spor salonunun olma durumuna göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 11. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin okulda spor salonu olmasına göre analizinden elde edilen bulgular

	Okul Spor Salonu	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
TS	Var	321	85,26	15,38	15347,500	,099
	Yok	107	81,92	18,96		
PDS	Var	321	42,53	8,29	14270,500	,009
	Yok	107	39,65	10,89		
NDK	Var	321	42,72	10,13	16886,000	,795
	Yok	107	42,27	9,97		

Tablo 11’de çalışmaya katılanların okulda spor salonu olmasına göre sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ölçek genelinde ve NDK alt boyutunda okulda spor salonu olmasına göre sportmenlik davranışlarının 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir. PDS alt boyutunda saptanan 0,05 düzeyindeki farklılığın okulda spor salonu olanlar lehine olduğu tespit edilmiştir.

Bu çerçevede H7 hipotezinin kısmi bir şekilde, sadece PDS alt boyutu doğrulandığı söylenebilir.

3.1.8. Sportmenlik ve Okul Başarı Algısı

H8: Ortaöğretim öğrencilerinde sportmenlik davranışı ve alt boyutları okul başarı algısına göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 12. Katılımcıların sportmenlik ile ilgili verilerinin başarı algılarına göre analizinden elde edilen bulgular

	Başarı Algısı	N	Ort.	Ss	Kruskal Wallis H	p	Fark
TS	Kötü ¹	23	66,78	12,45	30,647	,000	1- 2,3,4
	Orta ²	98	82,09	15,18			
	İyi ³	170	86,34	15,43			
	Çok İyi ⁴	137	86,68	17,08			
PDS	Kötü ¹	23	31,73	9,54	32,804	,000	12,3 ,4 2-4
	Orta ²	98	40,20	8,48			
	İyi ³	170	42,54	8,87			
	Çok İyi ⁴	137	43,74	8,47			
NDK	Kötü ¹	23	35,04	9,64	14,343	,002	1- 2,3,4
	Orta ²	98	41,88	9,86			
	İyi ³	170	43,79	9,24			
	Çok İyi ⁴	137	42,94	10,81			

Tablo 12’de çalışmaya katılanların başarı algılarına göre göre sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Hem alt boyutlarda hem de ölçek genelinde 0,05 düzeyinde istatistiksel bir farklılık olduğu saptanmıştır. Ölçek geneli ve alt boyutlara yönelik olarak yapılan post-hoc testi sonucunda, kötü başarı algısına sahip öğrencilerin orta, iyi ve çok iyi başarı algısına sahip öğrencilere kıyasla daha düşük sportmenlik puanı aldığı; ek olarak PDS alt boyutunda orta başarı algısına sahip öğrencilerin çok iyi başarı algısına sahip öğrencilere kıyasla daha düşük sportmenlik puanı aldığı bulunmuştur.

Bu çerçevede H8 hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

3.2. OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞLARA DAİR HİPOTEZLER İLE İLGİLİ BULGULAR

Bu bölümde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili hipotezlere dair bulgular ilgili başlıklar altında sunulacaktır.

3.2.1. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Cinsiyet

H9: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları cinsiyete göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 13. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin cinsiyete göre analizinden elde edilen bulgular

	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
OSSD	Kadın	233	2,28	,381	21941,500	,542
	Erkek	195	2,33	,401		
ÖOSD	Kadın	233	2,66	,76	22005,000	,575
	Erkek	195	2,73	,77		
AYOSD	Kadın	233	2,36	,66	20789,500	,129
	Erkek	195	2,47	,71		
TOSD	Kadın	233	2,96	,79	21557,000	,360
	Erkek	195	3,04	,74		
SD	Kadın	233	1,77	,69	22072,000	,610
	Erkek	195	1,76	,74		

Tablo 13'te çalışmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ölçek genelinde ve alt boyutlarda cinsiyete göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışların 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu çerçevede H9 hipotezinin doğrulanmadığı söylenebilir.

3.2.2. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Anne Eğitim Düzeyi

H10: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları anne eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 14. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin annelerinin eğitim düzeyine göre analizinden elde edilen bulgular

	Eğitim Düzeyi	N	Ort.	Ss	Kruskal Wallis H	p
OSSD	İlköğretim	169	2,32	2,32	2,183	,336
	Lise	126		,34		
	Üniversite	133	2,27	,39		
ÖOSD	İlköğretim	169	2,77	,70	2,746	,253
	Lise	126	2,66	,72		
	Üniversite	133	2,63	,87		
AYOSD	İlköğretim	169	2,47	,67	5,157	,076
	Lise	126	2,44	,67		
	Üniversite	133	2,31	,73		
TOSD	İlköğretim	169	3,05	,77	1,145	,564
	Lise	126	2,97	,72		
	Üniversite	133	2,96	,81		
SD	İlköğretim	169	1,72	,71	1,550	,460
	Lise	126	1,80	,67		
	Üniversite	133	1,80	,75		

Tablo 14’te çalışmaya katılanların annelerinin eğitim düzeyine göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ölçek genelinde ve alt

boyutlarda annelerinin eğitim düzeyine göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışların 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Bu çerçevede H10 hipotezinin doğrulanmadığı söylenebilir.

3.2.3. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Baba Eğitim Düzeyi

H11: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları baba eğitim düzeyi değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 15. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin babalarının eğitim düzeyine göre analizinden elde edilen bulgular

	Eğitim Düzeyi	N	Ort.	Ss	Kruskal Wallis H	p	Fark
OSSD	İlköğretim	115	2,33	2,37	,35	10,962	,004
	Lise	145			,37		
	Üniversite	168	2,23		,41		
ÖOSD	İlköğretim	115	2,82		,79	10,090	,006
	Lise	145	2,77		,71		
	Üniversite	168	2,54		,77		
AYOSD	İlköğretim	115	2,46		,71	9,343	,009
	Lise	145	2,51		,67		
	Üniversite	168	2,29		,68		
TOSD	İlköğretim	115	3,07		,81	4,983	,083
	Lise	145	3,07		,67		
	Üniversite	168	2,89		,80		
SD	İlköğretim	115	1,71		,67	,824	,662
	Lise	145	1,80		,74		
	Üniversite	168	1,78		,71		

Tablo 15'te çalışmaya katılanların babalarının eğitim düzeyine göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. TOSD ve SD alt boyutlarında babaların eğitim düzeyine göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışların 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ölçek geneli, ÖOSD ve AYOSD alt boyutlarında

ise 0,05 düzeyinde belirlenen farklılıklar sonucunda post-hoc testi uygulanmıştır. Yapılan post-hoc testine göre, ölçek genelinde lise mezunu ve üniversite mezunu bir babaya sahip olmak arasında bulunan farklılığın, ortalamalar da göz önüne alındığında, fark yaratan grubun babası lise mezunu olanlar olduğu belirlenmiştir. ÖOSD alt boyutunda, babanın eğitim düzeyinin ilköğretim olmasının üniversite olmasına; lise olmasının üniversite olmasına kıyasla istatistiksel bir farklılık oluşturduğu bulunmuştur. AYOSD alt boyutunda babanın eğitim düzeyinin lise mezunu olması üniversite mezunu olmasına kıyasla istatistiksel bir farklılık oluşturmıştır.

Bu çerçevede H11 hipotezinin kısmi bir şekilde, OSSD, ÖOSD, AYOSD için doğrulandığı söylenebilir.

3.2.4. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Düzenli Egzersiz

H12: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları düzenli egzersiz yapma durumuna göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 16. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin düzenli egzersiz yapma durumlarına göre analizinden elde edilen bulgular

	Düzenli Egzersiz Yapma Durumu	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
OSSD	Yapıyor	315	2,32	,37	16072,000	,126
	Yapmıyor	113	2,27	,42		
ÖOSD	Yapıyor	315	2,73	,75	16241,500	,159
	Yapmıyor	113	2,60	,79		
AYOSD	Yapıyor	315	2,43	,69	16731,000	,343
	Yapmıyor	113	2,35	,69		
TOSD	Yapıyor	315	3,01	,75	17570,500	,840
	Yapmıyor	113	2,98	,81		
SD	Yapıyor	315	1,76	,70	17746,500	,964
	Yapmıyor	113	1,78	,75		

Tablo 16’da çalışmaya katılanların düzenli egzersiz yapma durumlarına göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ölçek genelinde ve alt boyutlarda düzenli egzersiz yapma durumlarına göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışların 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Bu çerçevede H12 hipotezinin doğrulanmadığı söylenebilir.

3.2.5. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Spor Türü

H13: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları yapılan spor türüne göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 17. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin yaptıkları spor türüne göre analizinden elde edilen bulgular

	Spor Türü	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
OSSD	Takım	268	2,32	,39	19659,000	,150
	Bireysel	160	2,27	,38		
ÖOSD	Takım	268	2,75	,73	18715,000	,027
	Bireysel	160	2,60	,81		
AYOSD	Takım	268	2,46	,68	19030,000	,051
	Bireysel	160	2,33	,70		
TOSD	Takım	268	3,03	,76	20186,500	,308
	Bireysel	160	2,95	,78		
SD	Takım	268	1,74	,70	20550,500	,470
	Bireysel	160	1,80	,73		

Tablo 17’de çalışmaya katılanların yaptıkları spor türüne göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Sadece ÖOSD alt boyutunda yapılan spor türüne göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışların 0,05 düzeyinde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. ÖOSD alt boyutunda takım sporu yapanların

ortalamalarının bireysel spor yapanlara kıyasla daha yüksek olmasından kaynaklanan istatistiksel bir farklılığın oluştuğu saptanmıştır.

Bu çerçevede H13 hipotezinin kısmi bir şekilde, sadece ÖOSD alt boyutu için doğrulandığı söylenebilir.

3.2.6. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Spor Yapma Konusunda Aile Desteği

H14: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları ailenin spor yapma durumuna verdiği desteğe göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 18. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin ailelerinin spor yapmalarına verdiği desteğe göre analizinden elde edilen bulgular

	Aile Desteği	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
OSSD	Var	386	2,29	,37	6396,000	,025
	Yok	42	2,46	,52		
ÖOSD	Var	386	2,70	,75	7473,500	,404
	Yok	42	2,62	,84		
AYOSD	Var	386	2,39	,68	6535,500	,039
	Yok	42	2,61	,74		
TOSD	Var	386	3,02	,76	7105,000	,186
	Yok	42	2,83	,84		
SD	Var	386	1,73	,69	5988,000	,005
	Yok	42	2,14	,84		

Tablo 18’de çalışmaya katılanların ailelerinin spor yapmalarına verdiği desteğe göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. TOSD ve ÖOSD alt boyutlarında ailelerin spor yapma konusunda verdiği desteğe göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışların 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Hem ölçek genelinde hem de SD ve AYOSD alt boyutlarında katılımcıların aile desteğinin olmaması, aile desteğine olmasına kıyasla daha yüksek ortalamaya sahiptir ve bu da istatistiksel anlamda 0,05 düzeyinde bir farklılık oluşturmuştur.

Bu çerçevede H14 hipotezinin kısmi bir şekilde, OSSD, AYOSD ve SD için doğrulandığı söylenebilir.

3.2.7. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Okul Spor Salonu

H15: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları okulun spor salonunun olma durumuna göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 19. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin okulda spor salonu olmasına göre analizinden elde edilen bulgular

	Okul Spor Salonu	N	Ort.	Ss	Mann Whitney U	p
OSSD	Var	321	2,26	,39	12969,000	,000
	Yok	107	2,43	,35		
ÖOSD	Var	321	2,67	,76	16095,500	,329
	Yok	107	2,77	,76		
AYOSD	Var	321	2,36	,68	14214,500	,007
	Yok	107	2,57	,69		
TOSD	Var	321	3,02	,77	16129,500	,343
	Yok	107	2,94	,77		
SD	Var	321	1,70	,69	13948,500	,003
	Yok	107	1,97	,75		

Tablo 19’da çalışmaya katılanların okulda spor salonu olmasına göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. TOSD ve ÖOSD alt boyutlarında okulda spor salonu olmasına göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışların 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir. Hem ölçek genelinde hem de SD ve

AYOSD alt boyutlarında istatistiksel anlamda 0,05 düzeyinde bir farklılık oluşmuş ve ortalamalara göre farklılığın kaynağı olarak belirlenen okulda spor salonu olmaması ile daha yüksek ortalamalara ulaşıldığı belirlenmiştir.

Bu çerçevede H15 hipotezinin kısmi bir şekilde, OSSD, AYOSD ve SD için doğrulandığı söylenebilir.

3.2.8. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar ile Okul Başarı Algısı

H16: Ortaöğretim öğrencilerinde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ve alt boyutları okul başarı algısına göre istatistiksel anlamda farklılaşmaktadır.

Tablo 20. Katılımcıların olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilgili verilerinin başarı algılarına göre analizinden elde edilen bulgular

	Başarı Algısı	N	Ort.	Ss	Kruskal Wallis H	p	Fark
OSSD	Kötü	23	2,40	,31	3,294	,348	
	Orta	98	2,29	,36			
	İyi	170	2,28	,42			
	Çok İyi	137	2,33	,37			
ÖOSD	Kötü	23	2,38	,58	8,228	,042	
	Orta	98	2,57	,76			
	İyi	170	2,72	,75			
	Çok İyi	137	2,81	,78			
AYOSD	Kötü	23	2,38	2,39	,387	,943	
	Orta	98		,58			
	İyi	170	2,43	,71			
	Çok İyi	137	2,40	,76			
TOSD	Kötü	23	2,47	,68	12,664	,005	1-2,3,4
	Orta	98	2,95	,80			

	İyi	170	3,02	,73			
	Çok İyi	137	3,08	,78			
	Kötü	23	2,40	,60			
SD	Orta	98	1,82	,70	21,306	,000	1-2,3,4
	İyi	170	1,66	,67			
	Çok İyi	137	1,75	,73			

Tablo 20’de çalışmaya katılanların başarı algılarına göre göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile ilgili bulgular sunulmuştur. Ölçek geneli ve AYOSD alt boyutunda başarı algılarına göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışların 0,05 düzeyinde farklılık göstermediği belirlenmiştir. ÖOSD, TOSD ve SD alt boyutlarında saptanan istatistiksel farklılık sonucu, bu boyutlara yönelik yapılan post-hoc testlerine göre; ÖOSD alt boyutunda gruplar arasında bir farklılık olmadığı; SD alt boyutunda kötü başarı algısına sahip öğrencilerin orta, iyi ve çok iyi başarı algısına sahip öğrencilere kıyasla daha yüksek ortalamalara ulaştığı; TOSD alt boyutunda ise kötü başarı algısına sahip öğrencilerin orta, iyi ve çok iyi başarı algısına sahip öğrencilere kıyasla daha düşük ortalamalara ulaştığı belirlenmiştir.

Bu çerçevede H16 hipotezinin kısmi bir şekilde, TOSD ve SD için doğrulandığı söylenebilir.

3.3. SPORTMENLİK DAVRANIŞI İLE OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞ ARASINDAKİ İLİŞKİYE DAİR HİPOTEZLER İLE İLGİLİ BULGULAR

Bu bölümde aşağıda verilen hipotezlerin doğruluğunu test etmek için yapılan korelasyon ve regresyon analizlerinden elde edilen bulgular verilecektir.

3.3.1. Sportmenlik Davranışları ile Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar

Arasındaki Korelasyon Analizine Dair Bulgular

H17: Sportmenlik davranışı alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutlarından ÖOSD arasında pozitif bir ilişki vardır.

H18: Sportmenlik davranışı alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutlarından AYOSD arasında negatif bir ilişki vardır.

H19: Sportmenlik davranışı alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutlarından TOSD arasında pozitif bir ilişki vardır.

H20: Sportmenlik davranışı alt boyutları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutlarından SD arasında negatif bir ilişki vardır.

Tablo 21. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

Spearman Korelasyonu		PDS	NDK
ÖOSD	r	,481**	,458**
	p	,000	,000
AYOSD	r	-,038	-,069
	p	,432	,152
TOSD	r	,433**	,457**
	p	,000	,000
SD	r	-,396**	-,597**
	p	,000	,000

*: p<0,05 ; **: p<0,01

Tablo 21’de çalışmada uygulanan iki ölçek arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek için yapılan korelasyon analizinin bulguları sunulmuştur. Korelasyonların gücüne dair ölçünün kaynağı olarak ise Schober ve diğerleri (2018, s. 1765) tarafından yapılan çalışmada sunulan aralıklar kullanılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre; ÖOSD ile PDS arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=,481$), ÖOSD ile NDK arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=,458$), TOSD ile PDS arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=,433$), TOSD ile NDK arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=,457$), SD ile PDS arasında negatif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=-,396$), SD ile NDK arasında negatif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=-,597$) belirlenmiştir.

Bu çerçevede H17 hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

Bu çerçevede H18 hipotezinin doğrulanmadığı söylenebilir.

Bu çerçevede H19 hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

Bu çerçevede H20 hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

3.3.2. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışların Sportmenlik Davranışlarını

Açıklamasına İlişkin Regresyon Analizine Dair Bulgular

H21: Olumlu sosyal ve saldırgan davranışların alt boyutları sportmenlik davranışını anlamlı şekilde yor damaktadır.

Tablo 22. OSSD alt boyutlarının sportmenlik davranışlarına etkisine dair regresyon analizi

	B	t	p
Sabit	75,597		
ÖOSD	6,571	6,345	,000
AYOSD	-1,457	-1,611	,108
TOSD	3,440	3,321	,001
SD	-8,877	-9,524	,000
R²	Adj. R²	F	p
,467	,462	92,597	,000

OSSD alt boyutlarının sportmenlik davranışlarına olan etkisini ölçmek için yapılan regresyon analizinden elde edilen bulgular Tablo 22’de sunulmuştur. Bulgular, OSSD alt boyutlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p = ,000 < ,05$) sportmenlik davranışının %46,2’sini açıkladığını göstermiştir ($\text{Adj. } R^2 = ,462$). Alt boyutlar arasında sadece AYOSD alt boyutunun sportmenlik davranışlarını anlamlı şekilde yordamadığı saptanmıştır ($p = ,108 > ,05$). ÖOSD ile TOSD alt boyutlarının sportmenlik davranışlarını pozitif yönde anlamlı bir düzeyde yordadığı, SD alt boyutunun ise negatif yönde anlamlı bir düzeyde yordadığı tespit edilmiştir.

Bu çerçevede H21 hipotezinin kısmi bir şekilde, ÖOSD, TOSD ve SD için doğrulandığı söylenebilir.

3.3.3. Sportmenlik Davranışlarının Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışları

Açıklamasına İlişkin Regresyon Analizine Dair Bulgular

H22: Sportmenlik davranışlarının alt boyutları olumlu sosyal ve saldırgan davranışları anlamlı şekilde yor damaktadır.

Tablo 23. BEDSDÖ alt boyutlarının olumlu sosyal ve saldırganlık davranışlarına etkisine dair regresyon analizi

	B	t	p
Sabit	2,388		
PDS	,007	3,116	,002
NDK	-,009	-4,293	,000
R²	Adj. R²	F	p
,045	,041	10,039	,000

BEDSDÖ alt boyutlarının olumlu sosyal ve saldırganlık davranışlarına olan etkisini ölçmek için yapılan regresyon analizinden elde edilen bulgular Tablo 23'te sunulmuştur. Bulgular, BEDSDÖ alt boyutlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p = ,000 < ,05$) sportmenlik davranışının %4,1'ini açıkladığını göstermiştir (Adj. $R^2 = ,041$). PDS alt boyutunun olumlu sosyal ve saldırganlık davranışlarını pozitif yönde anlamlı bir düzeyde yordadığı, NDK alt boyutunun ise negatif yönde anlamlı bir düzeyde yordadığı tespit edilmiştir.

Bu çerçevede H22 hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

SONUÇ

Bu tez çalışması, ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde bu amaç doğrultusunda yapılan analizler ile literatürdeki sonuçlarla yapılan karşılaştırmalardan elde edilen sonuçlar sunulmuştur:

- Sportmenlik boyutlarından NDK özelinde cinsiyet değişkeninin anlamlı farklılık oluşturduğu, farklılığın kadın öğrenciler lehine olduğu görülmüştür.
- Düzenli egzersiz yapanlar lehine TS ve PDS alt boyutunda istatistiksel farklılık olduğu saptanmıştır.
- Ailenin spor yapma konusunda destek veriyor olmasının sportmenlik davranışları ve alt boyutlarını anlamlı şekilde arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Okulunda spor salonu olan öğrencilerin PDS alt boyutu özelinde anlamlı şekilde daha yüksek değerlere ulaştığı belirlenmiştir.
- Okul başarı algısının yükselmesi ile sportmenlik davranış ve alt boyutlarının da yükseldiği saptanmıştır.
- Anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, yapılan spor türünün sportmenlik ve alt boyutlarını istatistiksel anlamda farklılaştırmadığı belirlenmiştir.
- Baba eğitim düzeyi lise olanların üniversite olanlara kıyasla ÖOSD ve AYOSD boyutları ile ölçek genelinde daha yüksek ortalamaların elde edilmesini sağladığı; ek olarak ÖOSD alt boyutunda da babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, babası üniversite mezunu olan öğrencilere kıyasla daha yüksek ortalamalar elde ettiği belirlenmiştir.
- Spor yapma konusunda ailesinden destek görmeyen öğrenciler daha saldırgan, amaca yönelik olumlu sosyal davranış gösterme eğilimi daha yüksek olan, genel olarak da olumlu sosyal ve saldırgan davranışları aile desteği görenlere kıyasla farklılaşan öğrencilerdir.
- Okulda spor salonu olmaması sonucunda öğrencilerin saldırganlık ve amaca yönelik olumlu sosyal davranış eğilimleri artış göstermekte; ayrıca bu grup olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarının geneli bakımından da okulda spor salonu olan öğrencilere kıyasla farklı davranışlarda bulunma eğilimi içine girmektedir.

- Takım sporu yapanların ÖOSD alt boyutunda, bireysel spor yapanlara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puanlar elde ettiği bulunmuştur.
- Kötü başarı algısına sahip öğrencilerin, orta, iyi ve çok iyi başarı algısına sahip öğrencilere kıyasla saldırgan davranış eğilimleri daha fazla iken tepkisel olumlu sosyal davranış gösterme eğilimleri ise daha azdır.
- Olumlu sosyal ve saldırgan davranışların cinsiyet, anne eğitim düzeyi, düzenli egzersiz yapma bakımından istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
- Sportmenlik davranışları olumlu sosyal davranışlarla pozitif yönde ilişkiler kurarken saldırgan davranışlarla negatif yönde ilişkiler kurmaktadır.
- OSSD alt boyutlarından ÖOSD ve TOSD'nin pozitif, SD'nin ise negatif yönde anlamlı şekilde yordadığı sportmenlik davranışının aynı zamanda %46,2'sini açıkladığı belirlenmiştir.
- BEDSDÖ alt boyutlarından PDS'nin pozitif, NDK'nın negatif yönde yordadığı olumlu sosyal ve saldırgan davranışların aynı zamanda %4,1'ini açıkladığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Tartışma bölümünde, bu çalışmanın amacı ve örnekleme ile uyuşan literatürdeki çalışmaların sonuçları ile bu çalışma sürecinden elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgular arasındaki benzerlikler, paralellikler, farklılıklar üzerinden bir karşılaştırma, değerlendirme ve yorumlama süreci gerçekleştirilmiştir. Amaç ve örneklem uyumu noktasında dikkatli olunmasının nedeni, tabiri caizse elmalarla armutları kıyaslamamaktır. Örneğin sağlık çalışanları ile yapılan olumlu sosyal ve saldırganlık davranışı çalışması buradaki tartışma içine alınmamıştır ya da üniversite öğrencilerinin, milli sporcuların, elit boksörlerin örneklem olarak alındığı çalışmalar değerleri ne olursa olsun amaç ve örneklem uymadığı için bu tartışma bölümünde ele alınmamıştır. Bu bağlamda örneklemimizle uyumlu özellikle olumlu sosyal ve saldırgan davranışları içeren çalışma sayısının biraz sınırlı olduğunu belirtmek gerekir. Son olarak değinmek gerekir ki tartışma bölümünün konu sırası bulgular bölümündeki sıra ile devam etmiştir. Bu sayede konu takibinin daha kolay olacağı düşünülmüştür. Bu

çerçevede ilk olarak sportmenlik davranışları daha sonra olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar en son da bu iki davranış biçiminin birbiri ile ilişkisi ve birbirine etkisi tartışılmıştır.

Bu çalışma çerçevesinde, sportmenlik davranışları ile ilgili ilk değişken olan cinsiyet özelinde TS ve PDS için istatistiksel farklılıkların anlamlılık kazanmadığı, NDK alt boyutunda ise kadın öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. TS puanının kadın öğrenciler lehine olduğu birçok çalışma olmakla birlikte (Çakır, 2022, s. 65; Ekmekçi, 2020, s. 62; Gül ve Bingöl, 2022, s. 54; Hasdemir ve Hazar, 2021, s. 39; Sülün, 2022, s. 51-52; Türkmen ve Varol, 2015, s. 42; Yazıcı, 2021, s. 44; Yıldız, 2022, s. 39; Yılmaz ve Çolak, 2022, s. 290), tam tersi sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur (Akbulut, 2020, s. 79; Kural ve diğerleri, 2022, s. 4). Diğer taraftan cinsiyet değişkeni özelinde herhangi bir farklılık bulmayan çalışmalar da mevcuttur (Doğar ve Yağmur, 2019, s. 1657; Genç ve diğerleri, 2019, s. 4; Hacıcaferoğlu ve diğerleri, 2015, s. 562; Işık, 2021, s. 35; Kayışoğlu ve diğerleri, 2015, s. 868). Yılmaz ve diğerleri (2017, s. 4977) tarafından yapılan çalışmada, NDK boyutu özelinde bizim çalışmamızla benzer bulgulara rastlanmıştır. Ek olarak söz konusu çalışmada TS için de kadın öğrenciler lehine farklılık olduğu belirtilmiştir. Benzer bir durum Altun ve Güvendi'nin (2019, s. 2230), Buyrukoğlu ve diğerlerinin (2022, s. 680), Yılmaz'ın (2019, s. 43), Tekeli'nin (2017, s. 36), Sayılı'nın (2020, s. 46), Nas'ın (2019, s. 29), Koç'un (2017c, s. 198), Koç ve Karabudak'ın (2017, s. 756) çalışmalarında da mevcuttur. Aynı boyutlarda erkek öğrenciler lehine sonuçların olduğuna da rastlanmıştır (Karafil ve diğerleri, 2017, s. 6). Türkmen ve Varol'un (2015, s. 42) çalışmasında da NDK alt boyutunda kadın öğrenciler lehine farklılık olduğu görülmüştür. Türksöy ve Özlü'nün (2022, s. 1310) çalışmasında ise PDS alt boyutunda kadınlar lehine, NDK alt boyutunda ise erkekler lehine anlamlı farklar saptanmıştır. Benzer bulgular Çitil ve Karayol (2022, s. 1157) ile Oğurlu (2021, s. 49) tarafından yapılan çalışmalarda da bulunmuştur. İkinci ve Koç'un (2020, s. 158), Turan'ın (2020, s. 109), Önel'in (2021, s. 43), Koç ve Yenişeri'nin (2017, s. 117), Koç ve Güllü'nün (2017, s. 23), Koç'un (2017a, s. 173) yaptıkları çalışmalarda da TS, PDS ve NDK puanlarının kadınlar lehine anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Ateş (2021, s. 46) tarafından yapılan çalışmada ise NDK ve TS boyutlarında kadın öğrenciler lehine, PDS boyutunda erkek öğrenciler lehine farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Yukarıda yapılan karşılaştırmalar bu çalışmada kullanılan ölçek ile gerçekleştirilen çalışmaları içermektedir. Diğer yandan, sportmenlik ile ilgili farklı ölçeklerde mevcuttur. Bu farklı ölçekleri kullanan çalışmalarda, bizim çalışmamızın dışında alt boyutların mevcut olması karşılaştırma yapmayı zorlaştırırsa da kavramsal benzerlikler üzerinden birtakım yorumlamaların üretilmesine de açık kapı bırakmaktadır.

Kulaber (2021, s. 63-64) ve Varlık (2021, s. 48) tarafından yapılan çalışmalarda, sportmenlik davranışına ilişkin farklı bir ölçek kullanılmış ve bu çalışmalarda sadece ‘Kurallar ve Yönetime Saygı’ boyutunda farklılık bulunmuş olsa da bir çalışmada kadınlar lehine (Varlık, 2021, s. 48), bir çalışmada ise erkekler lehine (Kulaber, 2021, s. 63-

64) bir farklılık olduğu saptanmıştır. Aynı ölçeği kullanan Üşümüş (2021, s. 32-33) tarafından yapılan çalışmada ise toplam sportmenlik puanı ile ‘Sosyal Normlara Uyum’ ve ‘Kurallara Saygı’ alt boyutlarında kadın öğrenciler lehine bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Sportmenlik davranışları içeren tüm alt boyutlarda kadın öğrenciler lehine farklılık olan çalışmalar da mevcuttur (Özsaydı, 2020, s. 44-45; Yanık, 2019, s. 81). Uysal’ın (2022, s. 29-30) çalışmasında ise rakibe saygı alt boyutu hariç tüm alt boyutlarda kadınlar lehine bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zor (2021, s. 67) tarafından yapılan çalışmada ise sosyal normlara uyum, kurallar ve yönetime saygı ve rakibe saygı alt boyutlarında kadınların daha yüksek puanlar aldığı anlamlı bir farklılıktan söz edilmektedir.

Cinsiyet değişkeni özelinde çok fazla miktarda çalışma olduğu görülmektedir. Bu anlamda farklı sonuçların ortaya çıktığı da görülmektedir. Ancak yukarıda adı geçen çalışmalara göre; otuzun üzerinde çalışmada kadınların sportmenliğin en az bir alt boyutunda anlamlı farklılık oluşturacak kadar yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir. Erkeklerin daha yüksek puanlara ulaştığı çalışma sayısı ise sadece sekizdir. Bu çerçevede genel olarak kadın öğrencilerin sportmenlik davranışlarına eğilimi daha yüksek denilebilir. Bu durum genel olarak sporun toplumsal çerçevedeki konumu ile ilgilidir. Türkiye’de spor deyince akla futbol, futbol deyince de erkek futbolu gelmektedir. Bu da ne yazık ki birtakım önyargıların oluşup, toplumsal hafızada kalıplaşmasına neden olmaktadır. Kadın ve spor kelimelerinin yan yana gelmesi sağlanmadan yani spor kültürü ve spor bilinci açısından sporun siyaset üstü ve cinsiyetler üstü yerleşmeden bu durumun aşılması zordur. Bunun yanında sportmenlik

anlayışının da benimsenmesi, sporun gelişimi bir diğer önemli konu olduğundan beden eğitimi ve spor dersi önemli bir yükü sırtlanmaktadır. Bu yükün taşınması noktasında ise farklı yorumlamaların olduğu da görülmektedir. Örneğin, kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından belirlenmiş olan ince, nazik, kırılgan yapısının sportmenliğe erkeklerden daha yatkın olmalarını sağladığını belirten görüşler mevcuttur (Yılmaz ve Çolak, 2022, s. 290). Bu da genel olarak sporun cinsiyetler üstü tarafını bir anlamda sarsmaktadır ki bu durumun çözümü ancak ve ancak beden eğitimi ve spor ders sayılarının artırılıp spor kültürünün küçük yaşlardan itibaren verilmesi ile aşılabacaktır. Ek olarak, bu çalışma özelinde kadın öğrencilerin NDK alt boyutunda daha yüksek puanlara ulaşması da mevcut toplumsal cinsiyet rollerinin bu alanda da etkisinin hissedildiğinin bir göstergesi olarak ifade edilebilir.

Sportmenlik davranışlarına dair incelemeye aldığımız bir diğer değişken ebeveynlerin eğitim düzeyleridir. Bu konu, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi olarak iki farklı kategoride ele alınmıştır. Bu iki kategoriden ilki anne eğitim düzeyinin, sportmenlik davranışlarının tamamı için istatistiksel bir farklılık üretmediği bu çalışma özelinde belirlenmiştir. Akbulut (2020, s. 79), Çakır (2022, s. 70), Ekmekçi (2020, s. 65), Hasdemir ve Hazar (2021, s.43), Kulaber (2021, s. 78), Kural ve diğerleri (2022, s. 8), Oğurlu (2021, s. 50-51), Tekeli (2017, s. 37-38), Yılmaz (2019, s. 46) ile bulgularımız bu bağlamda paralellik göstermektedir. Ancak bizim bulgularımızla örtüşmeyen çalışmalara da rastlanmıştır. Bu çalışmalar arasından Önel'e (2021, s. 52) göre anne eğitim düzeyi hiç olmayan ve ortaokul olanların TS puanı, anne eğitim düzeyi üniversite olanların PDS puanı, anne eğitim düzeyi ilkokul olanların NDK puanı daha yüksek çıkmıştır. Işık'a (2021, s. 33) göre, sadece NDK boyutunda anne eğitim düzeyi ortaokul olanlar lehine; Doğan ve Yağmur'a (2019, s. 1658) göre ölçek genelinde anne eğitim düzeyi ilkokul ve ortaokul olanlar lehine anlamlı farklılık göstermiştir.

Sportmenlik davranışlarının tamamı için baba eğitim düzeyinin istatistiksel bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Akbulut (2020, s. 79), Çakır (2022, s. 70), Doğan ve Yağmur (2019, s. 1658), Ekmekçi (2020, s. 64), Hacıcaferoğlu ve diğerleri (2015, s. 563), Hasdemir ve Hazar (2021, s.43), Kulaber (2021, s. 81), Kural ve diğerleri (2022, s. 9), Oğurlu (2021, s. 50-51), Tekeli (2017, s. 38), Yılmaz (2019, s. 47) ile bulgularımız bu bağlamda paralellik göstermektedir. Diğer yandan, bizim bulgularımızla örtüşmeyen çalışmalara da rastlanmıştır. Bu çalışmalardan birinde baba eğitim düzeyi hiç

olmayanların TS puanında ve baba eğitim düzeyi ilkököl ve ortaokul olanların NDK puanında anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar belirlenmiştir (Önel, 2021, s. 52). Bir diğér çalışmada ise hem TS hem de NDK puanlarında bulunan farklılığın baba eğitim düzeyi ortaokul olanlar lehine olduğu belirlenmiştir.

Özetle, bizim bulgularımızı destekleyen birçok çalışma olmasına rağmen, anne ve baba eğitim düzeyinin ortaokul ve altında olması, sportmenlik davranışları ile beraber negatif davranışlardan kaçınmayı da arttıran bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda spor bilinci ve spor kültürüyle birlikte okul eğitimi noktasında göreceli olarak düşük eğitilmiş olduğu varsayılan bir kesimin yetiştirdiğı çocukların sportmenlik davranışlarına eğilimlerinin daha fazla olması, ilginç bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun ilginçliği ise söz konusu kesimin spor kültürü dediğimiz olguları, aslında kendi hayat zorlukları içerisine yerleştirmek zorunda olmalarının es geçilmesidir. En basitinden, Ardahan gibi kış şartlarının zorlu olduğu bir bölgede yaşamının zorlukları takım oyuncusu olmayı zorunlu kılmaktadır. Doğala olarak böyle bir ortamda takım oyuncusu olmayı, çocuklar ilk olarak ailelerinden, çevrelerinden öğrenmektedir. Bu da zaten sosyal öğrenme kuramı ya da bilgi işleme kuramının savunduğu bazı noktalardır. Buna ek olarak, sporun doğa ile mücadeleye kadar uzanan tarihi ve tarihsel süreci içinde doğa ile yarışmanın belli kurallar içinde yürüyor olması da yine çocukların motor gelişimleri sırasında öğrendikleri farklı becerileri geliştirdiğı için bazı pozitif davranışların sergilenmesi veya bazı negatif davranışlardan kaçınılması noktasında okul sıralarına gelmeden bazı davranış kalıplarının gelişmesini de sağlamaktadır. Bu çerçevede, sportmenliğin bu tip yaşama şartları zorlu bölgelerde farklı bir gelişim evresinden geçtiğı öne sürülebilir. Bu evrelerin gelişiminde de ebeveynlerin rolü ve tutumları çok önemlidir. Ancak bulgularımız ve bulgularımızın yönlendirdiğı yorumlarımız neticesinde anne ve baba eğitim düzeyinin sportmenlik için önemli bir etkisi olmadığını ifade edebiliriz.

Çalışmaya katılanların düzenli egzersiz yapma durumlarına göre TS ve PDS bağlamında düzenli egzersiz yapanlar lehine bir farklılık tespit edilirken, NDK alt boyutunda anlamlı bir farklılık oluşmadığı görülmüştür. Bu eksende, bizim bulgularımız ile Türksoy ve Özlü'nün (2022, s. 1311) bulguları örtüşmektedir. Altun ve Güvendi'nin (2019, s. 2230) çalışmasında sadece spor yapanlar lehine PDS alt boyutunda farklılık oluştuğı ifade edilmiştir. Sayılı'nın (2020, s. 49) çalışması ile bizim bulgularımız ile tek bir fark dışında benzerdir. Bu fark da Sayılı'nın çalışmasında TS puanlarının düzenli

egzersiz yapma durumuna göre farklılaşmamasıdır. Çitil ve Karayol'un (2022, s. 1161) çalışmasında ise NDK alt boyutunda spor yapanlar lehine farklılık bulunurken, PDS alt boyutunda anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca hiçbir boyutta farklılık belirlenmeyen çalışmalar da mevcuttur (Kural ve diğerleri, 2022, s. 5). Bu çerçevede, sportmenlik davranışları ile düzenli egzersiz yapma arasındaki bağa dair; sportmenliğin gelişimi noktasında düzenli egzersiz yapmanın olumlu bir farklılık oluşturduğunu saptayan çalışmalara eklenen bu çalışma sonrası hem okullarda hem de günlük hayatta spor/egzersiz yapılmasının öneminin sadece fiziksel değil zihinsel gelişim için de gerekli olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda, sportmenlik davranışlarının öğretilmesi noktasında müfredatta yer alan kazanımları elde etmek için hem teorik hem de pratik anlamda eğitsel çalışmaların yapılması gerektiği ifade edilebilir ki bu çalışma belli açılardan bu gerekliliğin karşılandığını ortaya koymakla birlikte bu gerekliliğin ne oranda karşılandığının belirlenmesi için çok daha geniş kapsamlı bir örnekleme bu konunun incelenmesi gerektiği de ifade edilmelidir.

Yapılan sporun takım veya bireysel olmasının sportmenlik davranışlarını istatistiksel anlamda farklılaştırmadığı görülmüştür. Nas (2019, s. 38), Tekeli (2017, s. 37), Varlık (2021, s. 53) ile bulgularımız spor türü özelinde benzerlik göstermektedir. Koç ve Güllü'nün (2017, s. 25) çalışmasında NDK ve TS alt boyutlarında takım sporcuları lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Gül ve Bingöl (2022, s. 53) ise takım sporu yapanların daha sportmen olduklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak, spor türü özelinde Uysal'ın (2022, s. 30) çalışmasında rakibe saygı alt boyutu dışında tüm boyutlarda bireysel spor yapanlar lehine bir farklılık olduğu; Kulaber'in (2021, s. 65) çalışmasında sadece sosyal normlara uyum alt boyutunda takım sporu yapanlar lehine bir farklılık olduğu; Yanık'ın (2019, s. 83) çalışmasında ise sadece rakibe saygı alt boyutunda takım sporu yapanlar lehine bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Yazıcı'nın (2021, s. 49) çalışmasında ise kurallara ve yönetime saygı ve rakibe saygı alt boyutları ile sportmenlik genelinde bireysel spor yapanların daha sportmen olduklarını saptamışlardır. Takım veya bireysel spor yapmanın sportmen davranışlarda bulunma eğilimine yol açması bazı çalışmalarda saptanırken bu çalışmanın içinde olduğu bir grup çalışmada ise saptanmamıştır. Bu da aslında bu konu için net bir ifadede bulunmanın, kesin bir şeyler söylemenin zor olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede bu konuya dair yeni ve daha kapsamlı çalışmalara olan ihtiyacı göstermektedir. Diğer yandan, takım

veya bireysel sporlardan herhangi birini yapma sürecinde antrenman ve müsabaka dediğimiz belli bir süre içinde branşa yönelik belli hareketleri tekrarladığımız, yeni hareketler öğrendiğimiz dönemsel olaylara katılan birinin rekabetçi bir tavır ile kendi performansının üstüne çıkma çabası içinde sportmen davranışlar gösterebilme eğilimi gösteriyor olması, o kişinin belli oranda sportmen davranışları benimsediğini göstermektedir. Bu bağlamda bu çalışma özelinde takım veya bireysel sporlar uğraşan katılımcıların hem sportmenlik boyutları ile ilgili ortalamalar açısından yüksek puanlar almış olması hem de sportmenlik açısından farklılık göstermiyor olması esasında bu örneklemin spor branşı fark etmeksizin sportmenliği benimsediğini göstermesi açısından önemli bir resim ortaya koymaktadır. Bu durumda, örneklem alınan okullar ile ailelerin ve takım ve bireysel sporlardan biri ile ilgilenen katılımcıların varsa kulüplerinin spor ahlakının yerleşmesi açısından olumlu adımlar attığını söyleyebiliriz ki en azından okullar özelinde eldeki müfredatın uygulanarak spor ahlakının benimsenmesine katkı sağlandığı varsayımında bulunulabilir. Ancak bu varsayımın doğruluğu ya da varsayımın nasıl gerçekleştirildiğine dair bir incelememiz olmadığını da belirtmek gerekir. Nasıl yapıldığına bir örnek olarak; Babur (2020, s. 34) tarafından yapılan deneysel çalışma verilebilir. Video destekli sportmenlik eğitimi verilen öğrencilerin sportmen davranışlara eğilimleri ile ahlaki karar alma tutumlarının olumlu bir şekilde etkilendiği ifade edilmiştir. Bir diğer öneri ise altı aşamadan oluşan “Küçüklerin Oyununda Centilmenliğin Yapılandırılması” (KOCY) uygulamasıdır. Söz konusu altı aşama aşağıda verilmiştir (Koç, 2017b, s. 217-221), s.

1. “Teorik bilgi verme
2. Beklentileri açıklama
3. Ders uygulamaları
 - a. Gayeli oyun
 - b. Galibiyet ile sonuçlanan oyun
 - c. Mağlubiyet ile sonuçlanan oyun
4. Gözlem yapma
5. Dönüt

- a. Sportif ödöl
- b. Öğretimsel ödöl
- c. Maddi ödöl

6. Takip”

Ailenin spor yapmaya yönelik desteğinin olmasının, aile desteğı olmamasına kıyasla sportmenlik davranışlarının tamamını istatistiki anlamlılık yaratacak düzeyde farklılaştırdığı belirlenmiştir. Bu konu bağlamında herhangi bir kaynağı rastlanmamıştır. Bu da en azından aile desteğı özelinde çalışmanın öznelliğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber, spor yapma konusunda aile desteğinin olması, spor kültürü açısından önemli bir gösterge olmakla birlikte sporun toplumsal düzende aldığı konumu da işaret etmesi bakımından önemlidir. Diğer yandan, sporun ve sportmenliğin de ötesinde öğrenilecek herhangi bir konuya dair aile gibi bir insanın en önemli dayanak noktalarından birinden gelen olumlu yaklaşımın kişinin hem motivasyonunu hem de arzusunu arttıracığı ve o konuya yönelik odağını arttırarak öğrenim sürecine farklı boyutlarda katkı sağlayacağı söylenebilir (Lindstrom Bremer, 2012, s. 242). Bu çerçevede, spor yapma konusunda aile desteğı olanların sportmenlik davranışlarında bulunma eğiliminin fazla olması hem kişisel gelişim hem de sosyal gelişim açısından önemlidir. Okulda spor salonu olmasının sadece PDS alt boyutunda anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Okulda spor salonu olan öğrencilerin, olmayanlara kıyasla PDS alt boyutunda daha yüksek ortalamalar elde ettiği belirlenmiştir. Kayışoğlu ve diğerleri (2015, s. 869) tarafından yapılan çalışmada da okulda spor salonu olmasının sportmenlik davranışlarını anlamlı düzeyde farklılaştırdığı belirlenmiştir. Hem bizim bulgularımız hem de literatür okulda spor salonu olmasının sportmenliği teşvik edici bir durum olduğunu göstermektedir. Spor yapılan fiziksel bir ortam içinde spor ahlakının, sportmenliğin öğretilmesi, öğrencilerin mekanla da bağ kurmasını sağlayarak spor alanları içinde sportmen davranışlarını devam ettirecekleri bir davranış kalıbını oluşturmalarını sağlayacaktır ki bunun sağlanması için edimsel koşullama ile pekiştirme yöntemleri de kullanılabilir. Örneğin, sportmenliği uygulamalı bir şekilde aktarmak için bazı kurgulanmış senaryolar ile sportmenlik davranışının kavranması ve karşılığında

maddi veya manevi bir ödülle pekiştirilmesi sağlanabilir. Mevcut çalışmaların da okul spor salonunun olumlu etkisini göstermesi, bu uygulamaların spor alanlarında verilmesinin daha da yararlı ve kalıcı olabileceğini göstermektedir.

Okul başarı algısı düşük olan öğrencilerin sportmenlik davranış (TS, PDS, NDK) ortalamalarının, orta, iyi ve çok iyi başarı algısına sahip öğrencilere kıyasla anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Işık'ın (2021, s. 34-35) çalışmasında ise bulunan farklılıkların kötü ve orta başarı algısına sahip öğrenciler lehine olduğu belirlenmiştir. Yani bizim bulgularımıza göre başarı algısı yükseldikçe sportmenlik davranışları artarken; Işık'ın çalışmasına göre başarı algısı düştükçe sportmenlik davranışları artmaktadır. Ekinci ve Koç'un (2020, s. 159) yaptığı çalışmada ise sadece NDK alt boyutunda başarı algısı yüksek olanlar lehine bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan, Nas'ın (2019, s. 35), Koç ve Güllü'nün (2017, s. 23), Sayılı'nın (2020, s. 53) bulguları ise bu çalışmanın ve diğer iki çalışmanın bulgularının aksine hiçbir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Başarı algısı özelinde başarı olarak kişinin kendinden beklentisinin yanı sıra etrafındaki anne, baba, öğretmen, amca, teyze gibi kişilerin de beklentilerinin ne olduğunu anlayıp, o anlayış etrafında yorum yapmak daha sağlıklı çıkarımlarda bulunulmasını sağlayacaktır. Ancak bu çalışmanın tasarımı bu derinlikte tasarlanmamıştır. Diğer yandan eldeki bulgular ve literatür üzerinden başarı algısının yüksek olduğu kişilerde sportmenliğin de yüksek olduğu gibi bir çıkarımda bulunulabilir. Bu durumun, kişinin psikolojik olarak nasıl bir konumda olduğu ile çok yakından ilişkisi vardır. Karamsar ya da iyimser olmak, buradaki beklentileri değiştirebilecek faktörlerden sadece biridir. Bununla beraber, başarı algısı düşük olanların diğer gruplar içinde kendini daha geride görmesinin nedenlerinin de bu denkleme eklenmesi gereken bir faktör olduğu da unutulmamalıdır. Çok bariz bir faktör ise tam ortada durmaktadır ki bu da sporun kendi içindeki rekabet ile modern çağın her aşamasında karşılaşılan farklı rekabet serilerinin olmazsa olmaz bir şekilde hayatımıza girmesidir. Okullar bile artık sıralama veya puanlar ile girebildiğin yerler olduğu için bu tip bir rekabet toplumun ve yaşamın her bir evresine yerleşmiştir. Bu rekabetçi düzen içinde de rekabet etmek istemeyen ya da rekabeti ciddiye almayan kişiler olması çok normaldir ki bunun tam tersi özelliklere sahip, son derece hırslı insanlar da vardır. Bu çerçevede, sportmenlik söz konusu rekabetin içindeki olumsuz davranışların ketlenmesi, olumlu davranışların pekiştirilmesi için önemli bir araç olabilir. Bu araç özelinde de

bulgularımız başarı algısının yüksekliği ile yakından ilişkili olduğu için beklentilerin kontrolü için doğru bir öğretimsel yapılandırma (Alberto ve Troutman, 2015, s. 368-369) yapmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Çalışmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarının istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu eksende Badanka-Çeliktan (2017, s. 66) ile bulgularımız örtüşmektedir. Yarrow ve diğerleri (1976, s. 122) tarafından yapılan çalışmada da cinsiyet değişkeninin olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile bir ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sünbül ve Güçray'ın (2016, s. 106) çalışmasında, olumlu sosyal davranışların kadınlar lehine istatistiksel anlamda farklılaştığı belirlenmiştir. ÖOSD alt boyutunda kadın öğrenciler anlamlı farklılık bulan İlgül (2022, s. 51), aynı zamanda AYOSD ve amaca yönelik saldırgan davranışlar özelinde de farklılık bulmuştur, ancak bu farklılıklarda erkek öğrencilerin ortalamalarının yüksekliğinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu bağlamda erkek öğrencilerin belli bir hedefe yönelik olarak olumlu sosyal veya saldırgan davranışlarından birini tercih ederek kullanabildiğini göstermektedir (İlgül, 2022, s. 64). Gözaydın (2022, s. 29) da bulgularında SD ve AYOSD alt boyutlarında erkekler lehine bir farklılığı işaret etmiştir. Zor (2021, s. 67-68) tarafından yapılan çalışmada ise erkeklerin öfke ve saldırganlık düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğu belirtilmiştir. Bulgularımızın aksine, literatürdeki genel eğilim erkeklerin saldırgan davranışlar gösterdiği, kadınların da olumlu sosyal davranışlarda bulunduğudır. Kültürel arka planı çok derin olan bu konu, ataerkil yapı ile temellendirilmiş ailelerin çocuklarını da aynı şekilde yetiştirmesi ile çok yakından bir ilişki içindedir ki eğitim, kadın hareketleri gibi fenomenlerin toplumumuzdaki ataerkil yapıyı henüz bu kadar eşitlikçi bir düzeye getirebildiği için aslında bizim bulgularımız dışındaki genel eğilimin bu şekilde olması, bu bağlamda açıklanabilir. Diğer yandan, bizim bulgularımızın farklı çıkmasının kültürel yapının dışında tekil olarak aile yapısı, kişisel özellikler gibi farklı nedenleri olabilir. Bu bağlamda ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre farklı yorumlar ve çıkarımlar eklenebilir. Anne eğitim düzeyinin olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar için anlamlı farklılık üretmediği görülmüştür. Gözaydın (2022, s. 32), Badanka-Çeliktan (2017, s. 73-74) olumlu sosyal ve saldırgan davranışların tamamında, Sünbül ve Güçray (2016, s. 107) da olumlu sosyal davranışlar özelinde benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bu çerçevede, ortaöğretim öğrencilerinin olumlu sosyal ve saldırgan davranışları

noktasında annelerin eğitim düzeyinin bir farklılaşmaya yol açmadığı hem bizim hem de genel olarak literatürün ortak bulgusu olmakla birlikte diğer değişkenlerin, diğer faktörlerin çok daha baskın bir rol üstlendiği anlamına da gelmektedir ki bunun bir örneği babanın eğitim düzeyine dair yapılan tartışma da mevcuttur.

Baba eğitim düzeyinin ölçek geneli ile ÖOSD ve AYOSD alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturduğu görülmüştür. Bu farklılıklara dair bulgular incelendiğinde babanın lise mezunu olmasının üniversite mezunu olmasına kıyasla ÖOSD ve AYOSD boyutları ile ölçek genelinde daha yüksek ortalamaların elde edilmesini sağladığı; ek olarak ÖOSD alt boyutunda da babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, babası üniversite mezunu olan öğrencilere kıyasla daha yüksek ortalamalar elde ettiği belirlenmiştir. Sünbül ve Güçray (2016, s. 107) ise olumlu sosyal davranışlar özelinde farklılık olmadığı sonucuna ulaşırken, Gözaydın (2022, s. 32) ve Badanka-Çelikten (2017, s. 75) ek olarak saldırgan davranışlarda da baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşma olmadığını belirtmiştir. Önel (2021, s. 54) ise sadece saldırganlık açısından ele aldığı konuda istatistiksel bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Literatürün aksine baba eğitim düzeyinin bu örneklemin olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarında bir belirleyici olduğundan söz edilebilir. Bu bağlamda, bu çalışma literatürde genel bulguların tersi bir sonuç elde etmiştir. Diğer yandan, Ardahan gibi kentleşme düzeyi ve nüfusu henüz çok yüksek olmayan bir bölgede yer alan örneklemimizin kültürel ve geleneksel bazı yapıları hala koruduğunu da söylemek gerekir. İlköğretim ve lise mezunu babaların çocuklarının daha özgeci olması ‘İmece’ yapısıyla ilişkilendirilebilir. Ek olarak, ilköğretim ve lise mezunu babaların çocuklarının amaca yönelik olarak olumlu sosyal davranışlar gösteriyor olması da kentleşme düzeyi düşük, kış şartları zorlu bir bölgede hayatta kalma odaklı, pratik ve çözüm odaklı beceriler geliştirilmesi ve bunların da davranışlara yansımaları ile açıklanabilir. Bu bağlamda anne eğitim düzeyinde belirttiğimiz farklı değişkenler arasında bu çalışma özelinde, baba eğitim düzeyi ile kültürel ve çevresel faktörler sayılabilir ki baba eğitim düzeyi dışındaki faktörlere cinsiyet değişkenine dair tartışmada değinilmiştir. Bu bağlamda değişkenlerin sırasında bir değişiklik yaparak aile desteğine değinmek faydalı olabilir.

Ailenin spora yönelik destek vermesi değişkeni özelinde çalışmaya katılan öğrencilerden aile desteği olmayanlar lehine ölçek geneli ile SD ve AYOSD alt boyutlarında istatistiksel bir farklılık olduğu görülmüştür. Yani spor yapma konusunda

ailesinden destek görmeyen öğrenciler daha saldırgan, amaca yönelik olumlu sosyal davranış gösterme eğilimi daha yüksek olan, genel olarak da olumlu sosyal ve saldırgan davranışları aile desteği görenlere kıyasla farklılaşan öğrencilerdir. Bu çerçevede, bu örneklem özelinde öğrencilerin spor yapma konusunda ailelerinden destek görme durumuna göre eğitim-öğretim noktasında birtakım iş birlikleri gerektiği söylenebilir. Bu iş birliklerinin gerçekleştirilmesi içinde çok doğal olarak ailedeki üyeler ile okuldaki sorumlu ve yetkili eğitimcilerin bulunması büyük bir önem taşımaktadır. Bunun yanında beden eğitimi ve spor dersi kapsamında verilecek sportmenlik ve spor ahlakı anlayışı da bu duruma katkı sunabilecek bir araç olarak kullanılabilir. Genel olarak zaten aile desteği, ailenin yapısı ve ebeveynlerin tutumu ile yakında ilişkilidir. Bu nedenle, olumlu sosyal davranışların sürdürülebilir şekilde benimsenmesi noktasında; rol model seçme, özgüven yükseltme, kendini ifade edebilme becerisi gibi konularda aile yapısı ve ebeveyn tutumlarının yönlendirmesinin etkililiğinin yanında akranlarla kurulan ilişkilerden doğan sosyal destek ve ilişkilerin de göz önüne alınarak bireysel özellikler, aile ilişkileri ve çevre ilişkileri şeklinde üç ayaklı bir önleme ve müdahale sürecinin geliştirilmesi gerekebilir (Sünbül ve Güçray, s. 2016, s. 108). Bunun da az önce değindiğimiz gibi eğitim müfredatı çerçevesinde sunulan sportmenlik, spor ahlakı gibi eğitimlerle desteklenerek uygulanması, süreci çeşitlendirme veya hızlandırma gibi olanakları da yanında getirecektir. Diğer yandan, Oslu (2020, s. 63) tarafından yapılan çalışma ile konuya farklı bir bağlamda da değinmek gerektiği görülmektedir. Söz konusu çalışmada, ergenlerin ebeveynlerinin psikolojik kontrolünü algılaması ile saldırganlıkları arasında pozitif bir ilişki olduğu, olumlu sosyal davranışları ile negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ek olarak ebeveynlerin özerklik desteği vermesi ile ergenlerin saldırganlıklarının negatif, olumlu sosyal davranışlarının pozitif bir ilişki kurduğu da belirtilmiştir. Bu da söz konusu müdahalelerin geliştirilmesi noktasında belli bir baskı unsuru oluşturulmaması ve belli özerklikler sunulabilen bir ortam algısının yaratılmasının da önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda iki çalışmaya daha değinmek gerekir. Kızıltepe (2021, s. 153,156,190-191) tarafından yapılan çalışmada, kırsal veya kent merkezinde yaşayan annelerin duygusal/fiziksel istismar/ihmal geçmişleri olmasının ergenin uyumu şeklinde modellenen ancak OSSD alt boyutları olan SD, ÖOSD, TOSD ve AYOSD'yi dolaylı olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka deyişle, annenin büyürken gördüğü duygusal/fiziksel istismar/ihmal, kendi

çocuğunu da dolaylı da olsa etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ek olarak ergenin istismar/ihtimal olasılığının artması ile saldırganlık davranışı başta olmak üzere ergenin uyumu olarak modellenen SD, ÖOSD, TOSD ve AYOSD alt boyutlarının olumsuz etkilendiği ifade edilmiştir. Buna benzer bir diğer çalışma ise Karabulut (2017, s. 87-89) tarafından baba katılımı ile ilgili yapılmıştır. Baba katılımının ergenlerin saldırgan davranışları için yordayıcı bir değişken olduğu ifade edilen çalışmada, anne bekçiliğinin ise bu etkileşim için moderatör bir özellik taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak, baba katılımının yüksek olduğu ve bu durumun düşük anne bekçiliği ile karşılaştığı zamanlarda ergenin saldırganlık davranışlarının, yüksek anne bekçiliği ile karşılaşıma zamanlarına kıyasla daha düşük olduğu ifade edilmiştir. Bu çerçevede aile içindeki ilişkiler, ebeveynlerin çocuğa ve birbirlerine karşı nasıl konum aldıkları gibi birçok parametrenin olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar için bir unsur olduğu görülmektedir. Bu nedenle aile, okul, spor kulübü gibi farklı paydaşların iş birliği içinde hareket ettiği bir model ile söz konusu davranışların olumlu yansımalarına ulaşılabilir.

Düzenli egzersiz yapmanın olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarda anlamlı bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır. Bu eksende saldırganlık özelinde bulgularımız Nergiz'in (2018, s. 24) bulguları ile örtüşmektedir. Diğer yandan, Nergiz (2018, s. 24), olumlu sosyal davranışlar için düzenli egzersiz yapanlar lehine bir farklılık oluştuğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu eksende, olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar açısından düzenli egzersiz yapmanın tek başına bir fayda üretmediği görülmekle birlikte spor türü ve okulda spor salonu olma durumu ile ilgili bulgular, konunun bilişsel boyutuna dair daha iyi bir açıklama getirilmesi açısından önemli bulgular sunmuştur. Bu bağlamda sırasıyla okulda spor salonu olma durumu ve spor türüne dair bulgulara değinip daha geniş bir açıdan konu yorumlanmıştır.

Okulda spor salonu olmayan öğrencilerin SD ve AYOSD alt boyutları ile ölçek genelinde istatistiksel farklılık oluşturacak düzeyde okulda spor salonu olan öğrencilere kıyasla daha yüksek ortalamalara ulaştığı belirlenmiştir. Bir başka deyişle, okulda spor salonu olmaması sonucunda öğrencilerin saldırganlık ve amaca yönelik olumlu sosyal davranış eğilimleri artış göstermekte; ayrıca bu grup olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarının geneli bakımından da okulda spor salonu olan öğrencilere kıyasla farklı davranışlarda bulunma eğilimi içine girmektedir. Daha önce de değinilen mekânın bir uyaran olarak işlevi, bu bulgulardan da ortaya çıkmaktadır. Spor salonunun bir mekân

olarak uyandırdığı duygu ve düşüncelere karşılık olmadığı durumlarda bir eksiklik hissedilmesi ve bunun sonucunda da saldırganlığın veya amaca yönelik olumlu sosyal davranışların artması ile karşılaşılması, Boxer ve diğerlerinin (2004, s. 99) belirttiği proaktif yani amaca yönelik davranışların saldırganlıkla benzerlikle taşınması durumunun da bir kanıtı gibidir. Ancak bu çalışmada, bu kanıtın ortaya çıkması, mekânsal bir noksanlığın hissedilmesinden kaynaklanmıştır. Buna ek olarak, proaktif olumlu sosyal davranışların saldırganlıkla benzeştiğini belirten yazarlar, saldırganlık davranışı daha yüksek olan erkeklerin yine kadınlara kıyasla daha yüksek seviyede proaktif olumlu sosyal davranışlar gösterdiği de belirtmiştir. Söz konusu çalışmada kadınların ise özgeci ve tepkisel olumlu sosyal davranışları daha yüksek oranda gösterdiği bulunmuştur (Boxer ve diğerleri, 2004, s. 97). Dolayısıyla bu durumun cinsiyet değişkenini de dolaylı yoldan etkileyerek davranış farklılıklarına yol açabildiği söylenebilir.

Spor türü değişkeni açısından takım sporu yapanların ÖOSD alt boyutunda, bireysel spor yapanlara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek ortalamalara ulaştığı belirlenmiştir. Koç ve Güllü (2017, s. 25) ise takım sporu yapanların daha az saldırgan olduğu sonucuna ulaşmıştır. Takım sporları doğaları gereği, takım arkadaşlarının birbirlerini kolladığı, yardım ettiği bir ortam üretmesi nedeniyle özgeci davranışların oluşmasının beklendiği bir aktivitedir. Bu çalışmanın bulguları da bu durumu onaylamakla birlikte nedensel açıdan çevresel ve kültürel faktörlerin daha ön planda olduğu bir bölgede bulunan davranışlar olması nedeniyle de geleneksellik ile paralellikler göstermektedir ki daha önceki bölümlerde çevresel şartların zorlu olduğu bir bölgede takım oyuncusu olmanın, doğal yaşamın bir şartı olduğu üzerinden bu durumun nedenlerinden birine değinilmiştir.

TOSD ve SD alt boyutlarının okul başarı algısına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, farklılığın ise kötü başarı algısına sahip öğrencilerden kaynaklandığı belirlenmiştir. Biraz daha netleştirmek gerekirse, kötü başarı algısına sahip öğrencilerin, orta, iyi ve çok iyi başarı algısına sahip öğrencilere kıyasla saldırgan davranış eğilimleri daha fazla iken tepkisel olumlu sosyal davranış gösterme eğilimleri ise daha azdır. Nergiz'in (2018, s. 26) çalışmasında da tek bir farkla da olsa benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmada saldırganlık eğiliminin başarı algısı düşük olan öğrenciler için daha yüksek olduğu, yine aynı grubun olumlu sosyal davranışların geneline yönelik eğiliminin düşük olduğu belirlenmiştir. Koç ve Güllü'nün (2017, s. 23)

çalışmasında da başarı ile saldırganlık arasında bir ters orantı olduğu saptanmıştır. Benzer bulgulara Gözaydın'ın (2022, s. 30) çalışmasında da rastlanmıştır. Ek olarak, Gözaydın'ın çalışmasında TOSD ve ÖOSD alt boyutlarında da istatistiksel düzeyde anlamlı bir şekilde yüksek başarı ile artan ortalamalar arasında bir ilişki olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda başarı algısının saldırgan davranışları ketleyen veya söndüren bir etkisi olma ihtimalinden söz edilebilir. Başarılı olduğunu hisseden ergen çok daha az saldırgan olmakla birlikte olumlu sosyal davranış tarafında da ilerleme göstermektedir. Buna ek olarak, kötü başarı algısına sahip öğrencilerin tepkisel olumlu sosyal davranış gösterme eğilimlerinin az olması, psikolojik olarak bir direnç koyamadıkları bir ruh halinde olduklarını da göstermektedir. Yani başarısız olduklarını düşünerek kendilerini daha da karamsar daha da pasifleştiren bir konuma sürüklemektedirler ki bu örnekte dışarıdan gelen olumlu davranışlara bir tepki olarak bile olumlu davranış gösterememeleri, bu depresif ve agresif halin sadece bir yansımasıdır. Bu nedenle, başarı algısı düşük olanların beklentilerinin düzenlenip kendilerine gerek olumlu gerekse olumsuz pekiştiricilerle bir özgüven sağlayacağı bir ortamın oluşturulması elzemdir.

Olumlu sosyal davranışlar ile sportmenlik davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Bu analizler neticesinde elde edilen sonuçlardan korelasyonla ilgili olanlar ilk olarak ele alındığında aşağıdaki sonuçların ortaya çıktığı ifade edilebilir:

- ÖOSD ile PDS arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=,481$), ÖOSD ile NDK arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=,458$),
- TOSD ile PDS arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=,433$), TOSD ile NDK arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=,457$),
- SD ile PDS arasında negatif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=-,396$), SD ile NDK arasında negatif yönlü orta düzeyde bir korelasyon olduğu ($r=-,597$) belirlenmiştir.

Özetle, sportmenlik davranışları olumlu sosyal davranışlarla pozitif yönde ilişkiye sahipken saldırgan davranışlarla negatif yönde bir ilişkiye sahiptir. Sportmenliğin artması ile saldırganlığın azaldığına dair literatürde çalışmalara rastlamak mümkündür

(Zor, 2021, s. 66). Ergenlerle yapılan bir diğer çalışmada ise şiddet davranışlarının azalması ve sportmenlik davranışlarının artması ile sorumluluk duygusunun gelişme gösterdiği görülmüştür (Courel-Ibáñez ve diğerleri, 2019, s. 8). Sportmenlik ile zıtlıklar gösteren saldırganlık aynı zamanda zorbalık ile ilişkilidir. İlgül (2022, s. 57-59), zorbalık eğiliminin alt boyutları olan olumsuz yansıtma, haklı görme, başkalarını üzme, gücü kullanma gibi tutum ve davranışların artışıyla özgeci ve tepkisel olumlu sosyal davranışların azaldığını, saldırganlık ve amaca yönelik olumlu sosyal davranışın ise arttığını ifade etmiştir. Yani sportmenliğin saldırganlık üzerinden zorbalıkla da negatif bir ilişkisi olduğundan söz edilebilir. Ek olarak, bağımlılık ile saldırganlık ve amaca yönelik olumlu sosyal davranış arasında pozitif yönlü bir ilişki olması (Gözaydın, 2022, s. 38); okula yönelik tutum ile olumlu sosyal davranışların pozitif yönlü, saldırgan davranışların negatif yönlü bir ilişkisinin olması (Nergiz, 2018, s. 28) da olumlu sosyal davranışlar ile saldırganlığın aslında iki zıt kutup olduğunu göstermekle birlikte sportmenliğin de olumlu sosyal davranışlarla olan pozitif ve saldırgan davranışlarla olan negatif ilişkisini daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile sportmenlik davranışlarının birbirlerini ne oranda yordadığını belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları şu şekildedir, s.

- OSSD alt boyutlarının sportmenlik davranışının %46,2'sini açıkladığı bulunmuştur. ÖOSD ile TOSD alt boyutlarının sportmenlik davranışlarını pozitif yönde anlamlı bir düzeyde yordadığı, SD alt boyutunun ise negatif yönde anlamlı bir düzeyde yordadığı; AYOSD alt boyutunun ise sportmenliğe etki etmediği belirlenmiştir.
- BEDSDÖ alt boyutlarının olumlu sosyal ve saldırgan davranışının %4,1'ini açıkladığı saptanmıştır. PDS alt boyutunun olumlu sosyal ve saldırganlık davranışlarını pozitif yönde anlamlı bir düzeyde yordadığı, NDK alt boyutunun ise negatif yönde anlamlı bir düzeyde yordadığı tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda, olumlu sosyal ve saldırgan davranışların sportmenlik davranışlarını daha yüksek bir oranda açıkladığı söylenebilir. Ek olarak, alt boyutların birbirini etkilemesi bakımından beklenen sonuçların oluştuğu da söylenebilir. Saldırganlığın sportmenliği negatif bir şekilde yordaması buna örnek olarak verilebilir. Literatürde bu çerçevede doğrudan bir karşılaştırma yapılabilecek bir örnek olmasa da bazı önemli regresyon temelli sonuçlara rastlanmıştır. Örneğin, Sünbül ve Güçray'ın

(2016, s. 106) yaptığı çalışmada, koruyucu faktörler olarak nitelendirilen kişisel inanç yapısı, algılanan kontrol düzeyi, uygun davranışlar, uygun davranışlar ile ilgili modeller ve sosyal destek algısı değişkenlerinin olumlu sosyal davranış için %7 oranında istatistiksel olarak anlamlı bir açıklama getirdiği belirtilmiştir. İlgül (2022, s. 61), duygusal empati, tepkisel olumlu sosyal davranışlar ve tepkisel saldırgan davranışların zorbalık eğilimini anlamlı şekilde yordadığını belirtmiş ve genel olarak olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile empati eğiliminin zorbalığı %41 oranında açıkladığını ifade etmiştir. Bir başka çalışmada ise sportmenlik ile agresif davranış arasındaki davranış tercihlerinin, spor alanlarında görülen kazanmaya yönelik karakter özellikleri ile ilişkisi olduğu varsayımı üzerinden; üstün olmak ve bunu göstermek isteyen liseli sporcuların sportmenliği göz ardı etmeye yatkın oldukları, görev ustalığı ve kişisel gelişim odaklı liseli sporcuların ise sportmenlik gösterme eğiliminde oldukları belirlenmiştir (Duda ve diğerleri, 1991, s. 85). Bu çerçevede olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ile ilişkili farklı kavramlar ile sportmenlik arasında bir bağlantı kurulursa, sportmenliğin bağımlılık, zorbalık gibi kötü olarak atfedilen davranışlar karşısında bir yere konumlanarak bu davranışların sönmesi veya ketlenmesi için kullanılabileceği bir öğretim stratejisi geliştirilmesi düşünülebilir.

ÖNERİLER

Çalışmanın sınırlılıkları başta olmak üzere, tartışma bölümünde gerçekleştirilen literatür ile yapılan karşılaştırmalar ve analizlerden elde edilen bulgulara dayanan öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Bu çalışma Ardahan ilindeki ortaöğretim öğrencileri ile gerçekleştirilmesi bakımından belli sınırlılıklara sahiptir. Bu çerçevede daha kapsamlı sonuçlara ulaşılması için ülkenin farklı bölgelerinde aynı değişkenlerle uygun örneklem sayıları ile bu çalışma tekrarlanabilir.
- Sportmenlik ve cinsiyet ile ilgili meta analiz çalışması yapılarak genel bir örüntü oluşturulabilir.
- Sportmenlik eğitiminin de ötesinde beden eğitimi ve spor bağlamında cinsiyetsiz politikaların geliştirilmesi gerekir.

- Beden eğitimi ve spor derslerinde sportmenlik kazanımlarının teorik ve pratik anlamda öğretilmesi noktasında müfredatta değişiklikler yapılmalı ve daha sonra da bu kazanımların elde edilip edilmediğinin denetimi gerçekleştirilmelidir.
- Sportmenlik eğitimi için önerilen video destekli eğitimler (Babur, 2020, s. 34) ile KOCY uygulamasının (Koç, 2017b, s. 217-221) yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
- Sportmenliğin yanında olumlu sosyal ve saldırgan davranışlara da olumlu etkisi görülen spor salonlarının gerekirse her okul için inşa edilmesi için gerekli adımlar atılmalıdır.
- Öğrencilerin başarı beklentisi ve algısının daha profesyonelce yönetilmesi sağlanmalıdır ki kötü başarı algısına sahip öğrencilerin de kişisel gelişimleri diğer öğrencilere yetişebilsin.
- Öğrencilerin kişisel gelişimi için aile, okul, spor kulübü gibi farklı paydaşların iş birliği içinde hareket ettiği fiziksel ve zihinsel gelişimin yanında bilişsel gelişimi de içeren bir model ile hareket edilmelidir. Bunun için öncelikle söz konusu farklı paydaşları içerecek model için bilimsel çalışmaların yapılması önerilebilir.
- Sportmenliğin olumlu sosyal ve saldırgan davranışa etkisi göz önüne alındığında sportmenlik anlayışının benimseneceği bir öğretim programı ile bağımlılık, zorbalık gibi kötü davranışlarla da mücadele edilebilir.

KAYNAKÇA

- Abrams, D. E. (2012). Player Safety in Youth Sports: *Sportsmanship and Respect as an Injury-Prevention Strategy*. *Seton Hall J. Sports & Ent. L*, 22 (1), 1-27.
- Akbulut, A. K. (2020). Sportsmanship Behavioral Tendencies of the Students Athletes in Turkey: *Ardahan Example*. *Journal of Education and Learning*, 9 (2), 76-81.
- Alberto, P. A., ve Troutman, A. C. (2015). *Uygulamalı davranış anali*, Ankara: Nobel.
- Alıcı, T. (2010). *Öğrenmenin Bilimsel Temelleri*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Altun, M. ve Güvendi, B. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi sportmenlik davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11 (18), 2224-2240.
- Arnold, P. J. (1983). *Three approaches toward an understanding of sportsmanship*. *Journal of the Philosophy of Sport*, 10 (1), 61-70.
- Ateş, E. (2021). *Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spor Dersinde Sergiledikleri Sportmenlik Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Van İli Örneği)*. *Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Babur, K. (2020). *Video Destekli Sportmenlik Eğitiminin, Çocukların Sportmenlik Yönelimleri ve Ahlâki Karar Alma Tutumları Üzerindeki Etkisi*. *Hareket Ve Antrenman Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Badanka Çelikten, B. (2017). *Suçta sürüklenmiş çocukların olumlu sosyal ile saldırgan davranışlarının ailesel faktörler bağlamında incelenmesi*. *Aile Danışmanlığı Ve Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bandura, A. (1969). *Social-learning theory of identificatory processes*. *D. A. Goslin (Editörler), Handbook of socialization theory and research* (s. 213-262). Chicago: Rand McNally.

- Bayraktar, F., Kindap Tepe, Y., Kumru, A. ve Sayıl, F. (2010). *Olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ölçeği'nin ergen örnekleminde psikometrik açıdan incelenmesi*. Türk Psikoloji Yazıları, 13 (26), 1-17.
- Beller, J. M., ve Stoll, S. K. (1993). *Sportsmanship: An antiquated concept?*. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 64 (6), 74-79.
- Bovyer, G. (1963). *Children's concepts of sportsmanship in the fourth, fifth, and sixth grades*. *Research Quarterly. American Association for Health, Physical Education and Recreation*, 34 (3), 282-287.
- Boxer, P., Tisak, M. S., ve Goldstein, S. E. (2004). *Is it bad to be good? An exploration of aggressive and prosocial behavior subtypes in adolescence*. *Journal of Youth and Adolescence*, 33 (2), 91-100.
- Buyrukoğlu, E., Özdemir, M., Kayantaş, İ. ve Çetinkaya, E. (2022). *Beden Eğitimi ve Spor Dersinde Ortaokul Öğrencilerinin Sergiledikleri Sportmenlik Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 5 (Özel Sayı 1), 674-686.
- Carlo, G., ve Randall, B. A. (2002). *The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents*. *Journal of youth and adolescence*, 31(1), 31-44.
- Christian Cadenhead, A., ve Richman, C. L. (1996). *The effects of interpersonal trust and group status on prosocial and aggressive behaviors*. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 24 (2), 169-184.
- Corsini, J. R., ve Wedding, D. (2012). *Modern Psikoterapi Teknikleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Courel-Ibáñez, J., Sánchez-Alcaraz, B. J., Gomez-Marmol, A., Valero-Valenzuela, A., ve Moreno-Murcia, J. A. (2019). *The moderating role of sportsmanship and violent attitudes on social and personal responsibility in adolescents. A clusteringclassification approach*. *PloS One*, 14 (2), e0211933, 1-11. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211933>
- Crick, N. R., ve Dodge, K. A. (1994). *A review and reformulation of social informationprocessing mechanisms in children's social adjustment*. *Psychological bulletin*, 115 (1), 74-101.

- Çakır, B. (2022). *Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı, Akran Zorbalığı ve Sportmenlik Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ağrı İli Örneği)*. Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çitil, Ö. ve Karayol, M. (2022). *An Investigation on Attitudes and Sportsmanship Behaviors Regarding Physical Education Lessons, International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 7 (18), 1139-1165.
- Doğar, Y. ve Yağmur, M. (2019). *Beden Eğitimi ve Spor Dersinin Ortaokul Öğrencileri Üzerinde Sportmenlik Davranışı Etkisinin İncelenmesi (Kahramanmaraş İli Örneği)*. *Journal of History School*, 12 (43), 1651-1665.
- Duckworth, A. L., Steen, T. A., ve Seligman, M. E. P. (2005). *Positive psychology in clinical practice. Annual Review of Clinical Psychology*, 1 (1), 629–651. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.144154>
- Duda, J. L., Olson, L. K., ve Templin, T. J. (1991). *The relationship of task and ego orientation to sportsmanship attitudes and the perceived legitimacy of injurious acts. Research quarterly for exercise and sport*, 62 (1), 79-87.
- Ekinci, H. ve Koç, Y. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinde Sportmenlik Davranışlarının Yordayıcısı Olarak Başarı Algısı. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18 (4), 154-165.
- Ekmekçi, C. (2020). *Farklı Düzeylerde Spor Yapan Sporcuların Sportmenlik Anlayış Düzeyleri ile Yaşam Kaliteleri Arasındaki İlişkinin Araştırılması*. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Eron, L. D., ve Huesmann, L. R. (1984). *The relation of prosocial behavior to the development of aggression and psychopathology. Aggressive behavior*, 10 (3), 201-211.
- Gable, S. L., ve Haidt, J. (2005). *What (and why) is positive psychology?. Review of general psychology*, 9 (2), 103-110.
- Genç, S., Tutkun, E., Genç, A., ve Acar, H. (2019). *Lise Öğrencilerinde Beden Eğitimi ve Spor Dersinin Sportmenlik Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Muş İli Örneği)*. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 21 (1), 1-7.

- Giebink, M. P., ve McKenzie, T. L. (1985). *Teaching sportsmanship in physical education and recreation: An analysis of interventions and generalization effects. Journal of Teaching in Physical Education*, 4 (3), 167-177.
- Goldstein, J. D., ve Iso-Ahola, S. E. (2006). *Promoting sportsmanship in youth sports: Perspectives from sport psychology. Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 77 (7), 18-24.
- Gözaydın, B. (2022). *Ergenlerde Akıllı Telefon Kullanımı ile Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışların İncelenmesi*. Toplum Ruh Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gül, C. ve Bingöl, Ş. (2022). *Spor Liseleri Öğrencilerinin Sportmenlik Algısının İncelenmesi*. Hakkâri Review, 6 (2), 46-58.
- Hacıcaferoğlu, S., Selçuk, M., Hacıcaferoğlu, B., ve Karataş, Ö. (2015). *Ortaokullarda İşlenen Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin, Sportmenlik Davranışlarına Katkısının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. International Journal of Sport Culture and Science, 3 (Special Issue 4), 557-566.
- Hasdemir, M., ve Hazar, Z. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin temel demokratik değerlere karşı tutumları ile beden eğitimi dersindeki sportmenlik davranışlarının incelenmesi*. İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 8 (3), 33-50.
- Işık, M. F. (2021). *Ortaokul Öğrencilerinin Sportmenlik Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Erzurum İli Örneği*. Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- İlgül, B. (2022). *Akran Zorbalığı ile Empatik Eğilim, Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kaplan, B., ve Aksel, E. Ş. (2013). *Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Nesne Psikoloji Dergisi, 1 (1), 20-49.

- Karabulut, H. (2017). *Ergenlerin saldırgan davranışları, baba katılımı ve baba katılımının yordayıcıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Psikoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karafil, A. Y., Atay, E., Ulaş, M., ve Melek, C. (2017). *Spora katılımın beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları üzerine etkisinin araştırılması*. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 12 (2), 1-11.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel.
- Kayısoğlu, N. B., Altinkök, M., Temel, C., ve Yüksel, Y. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının incelenmesi: Karabük İli Örneği*. International Journal of Social Sciences and Education Research, 1 (3), 10451056.
- Keating, J. W. (1964). *Sportsmanship as a moral category*. *Ethics*, 75 (1), 25-35.
- Kızıltepe, R. (2021). *Çocuk istismarı ve ihmalinin kuşaklararası aktarımının EkolojikEtkileşimsel Model çerçevesinde incelenmesi*. Psikoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koc, Y. (2017a). *Relationships between the Physical Education Course Sportsmanship Behaviors with Tendency to Violence and Empathetic Ability*. *Journal of Education and Learning*, 6 (3), 169-180.
- Koç, Y. (2013). *Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği BEDSDÖ Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15 (1), 96-114.
- Koç, Y. (2017b). *Beden eğitimi dersinde sportmenlik davranışı kazandırmaya yönelik uygulama önerisi: Küçüklerin oyununda centilmenliğin yapılandırılması (KOCY)*. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19 (2), 212-227.
- Koç, Y. (2017c). *A study on the relationship between high school students' physical education course sportsmanship behaviors and their patience levels*. *Recent developments in education*, 191-200.
- Koç, Y. ve Güllü, M. (2017). *Lise öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 15 (1), 19-30.

- Koç, Y. ve Karabudak, A. A. T. (2017). *The Relationship between Sportsmanship Level of Secondary School Students and Their Success Regarding the Religious Culture and Knowledge of Ethics Course. Educational Research and Reviews, 12 (16), 754-761.*
- Koç, Y., ve Yeniçeri, S. (2017). *An Investigation of the Relationship between Sportsmanship Behavior of Students in Physical Education Course and Their Respect Level. Journal of Education and Training Studies, 5 (8), 114-122.*
- Kramer, G. P., Bernstein, D. A., ve Phares, V. (2014). *Klinik Psikolojiye Giriş*. Ankara: Mentis.
- Kroll, W. (1976). *Psychological scaling of the AIWA code-of-ethics for players. Research Quarterly, 47, 126-133.*
- Kulaber, E. (2021). *Spor Lisesi ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrencilerin Sportmenlik Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kural, S., Dilek, A. N. ve Kural, V. (2022). *Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spor Dersine Karşı Tutumları ile Sportmenlik Davranışları Sergileme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Analiz Edilmesi*. Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 6 (1), 1-16.
- Lindstrom Bremer, K. (2012). *Parental involvement, pressure, and support in youth sport: A narrative literature review. Journal of Family Theory & Review, 4 (3), 235-248.*
- May, R. A. B. (2001). *The sticky situation of sportsmanship: Contexts and contradictions in sportsmanship among high school boys basketball players. Journal of Sport and Social Issues, 25 (4), 372-389.*
- Mayers, A. (2013). *Introduction to Statistics and SPSS in Psychology*. Edinburgh: Pearson Education.

- MEBSGM (Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı). (2022). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/'22*. Ankara: Resmi İstatistik Programı Yayınları. Erişim Tarihi: 01.07.2023.
https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2021_2022.pdf
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2018a). *Beden Eğitimi ve Spor Dersi (Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Erişim Tarihi: 01.07.2023.
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=324>
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2018b). *Ortaöğretim Beden Eğitimi ve Spor Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*. Erişim Tarihi: 12.06.2023. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=334>
- Morris, C. G. (2013). Psikolojiyi anlamak. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Murdock, N. L. (2014). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Nas, H. (2019). *Lise öğrencilerinde sportmenlik, öz-yeterlik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Nergiz, S. (2018). *Spor yapan ve yapmayan lise öğrencilerinin olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile okula yönelik tutumlarının incelenmesi*. Hareket Ve Antrenman Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Oğurlu, M. (2021). *Ortaokulda Verilen Beden Eğitimi Derslerinin Öğrencilerin Sportmenlik Davranışı Edinmeleri Üzerindeki Etkileri*. Beden Eğitimi Ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önel, S. (2021). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Sportmenlik Davranışları ile Saldırganlık Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Beden Eğitimi Ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Özsaydı, Ş. (2020). *Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Zekâları ile Sportmenlik Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Sáenz Ibáñez, A., Gimeno, F., Gutiérrez, H., ve Lacambra, D. (2019). *Evaluation of the sportsmanship-aggression continuum in youth football*. *Revista de Psicología del Deporte/Journal of Sport Psychology*, 28 (1), 33–40.
- Sáenz, A., Gimeno, F., Gutiérrez, H., Lacambra, D., Marcén, C., ve Castillo, R. (2013). *Characteristics of the sportsmanship and unsportsmanlike conduct evaluation tools in youth sport*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 82, 745-749.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi*. Ankara: Nobel.
- Sayılı, M. C. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spor Dersi Değer Yönelimleri ve Sportmenlik Davranışlarının İncelenmesi*. Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Schober, P., Boer, C., ve Schwarte, L. A. (2018). *Correlation coefficients: appropriate use and interpretation*. *Anesthesia & analgesia*, 126 (5), 1763-1768.
- Seligman, M. E. P., ve Csikszentmihalyi, M. (2000). *Positive psychology: An introduction*. *American Psychologist*, 55 (1), 5–14. <https://doi.org/10.1037/0003066X.55.1.5>
- Shields, D. L., ve Bredemeier, B. L. (2011). *Why sportsmanship programs fail, and what we can do about it*. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 82 (7), 24-29.
- Skinner, B. F. (1953). *Some contributions of an experimental analysis of behavior to psychology as a whole*. *American Psychologist*, 8 (2), 69–78. <https://doi.org/10.1037/h0054118>
- Sülün, F. (2022). *Fiziksel Etkinlik Kartlarının Öğrencilerin Sportmenlik Davranışlarına ve Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi*. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Sünbül, Z. A., ve Güçray, S. S. (2016). *Ergenlerde olumlu sosyal davranışları yordamada koruyucu faktörler ve bazı kişisel değişkenlerin rolü. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 6 (45), 101-114.
- Tekeli, H. (2017). *Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersinde sportmenlik davranışlar sergileme düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi*. Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Turan, S. (2020). *Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimine yatkınlıkları ve beden eğitimi dersindeki sportmenlik davranışlarının incelenmesi*. Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Türkmen, M., ve Varol, S. (2015). *Beden eğitimi ve spor dersinin ortaokul öğrencileri üzerinde sportmenlik davranışı oluşturma etkisinin belirlenmesi: (Bartın İl Örneği)*. Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 42-64.
- Türksoy, K. K. ve Özlü, K. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersine karşı tutumları ve sportmenlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*.
- Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 11 (3), 1304-1321. Uysal, E. (2022). *Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ve Sportmenlik Anlayışlarının Bazı Parametrelere Göre İncelenmesi*. Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üşümüş, D. (2021). *Spor Yöneticisi Adaylarının Makyavelizm ve Sportmenlik Açısından İncelenmesi (Batı Akdeniz Örneği)*. Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vallerand, R. J., Deshaies, P., Cuerrier, J. P., BriÈre, N. M., ve Pelletier, L. G. (1996). *Toward a multidimensional definition of sportsmanship. Journal of applied sport psychology*, 8 (1), 89-101.
- Varlık, Ö. (2021). *Lisanslı Olarak Spor Yapan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sportmenlik Yönelimi Düzeylerinin Belirlenmesi*. Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Weiss, M.R., ve Bredemeier. B.J. (1986). *Moral development. V. Seefeldt (Editör), Physical activity and human well-being* (s. 374-390). Reston: Virginia.
- Yanık, M. (2019). *Sportsmanship Orientations of University Students Receiving Education in Sports. Higher Education Studies*, 9 (3), 79-87.
- Yarrow, M. R., Waxler, C. Z., Barrett, D., Darby, J., King, R., Pickett, M., ve Smith, J. (1976). *Dimensions and correlates of prosocial behavior in young children. Child Development*, 47 (1), 118-125.
- Yazıcı, Ö. F. (2021). *Sporcu Karakterinin Sportmenlik Davranışları Rekabetçi Agresiflik ve Öfke ile İlişkisi*. Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yıldız, K. (2022). *Sportmenlik Davranışının Seçilmiş Demografik Değişkenlere Göre Okul Spor Kulüpleri Bağlamında İncelenmesi*. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, A., Esentürk, O. K. ve İlhan, E. L. (2017). *Ortaokul öğrencilerinin ahlaki gelişimleri açısından sportmenlik yönelimleri*. Journal of Human Sciences, 14 (4), 4969-4988.
- Yılmaz, B. ve Çolak, S. (2022). *Müsabakaya Katılım durumunun Beden Eğitimi ve Spor Dersi kapsamındaki Sportmenlik Davranışları Üzerine Etkisinin Araştırılması* (s.290-294). ERPA International Congresses on Education 2022. Nicosia/TRNC.
- Yılmaz, E. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Sportmenlik Davranışlarının İncelenmesi (Düzce İli Örneği)*. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Zor, S. (2021). *Lisanslı Olarak Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sportmenlik Yönelimi ve Sporda Saldırganlık-Öfke Düzeyleri*. Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA Tarih: 26/12/2023 Tez Başlığı: Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışları ile Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 74 sayfalık kısmına ilişkin, 26/12/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %9'dur. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. 26/12/2023 Adı Soyadı: Pamuk Güllü Kara Öğrenci No: 2000500023 Anabilim Dalı: Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Programı: Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. _____ Doç. Dr. Elif AYDIN

EK 2. ETİK KURUL İZNİ



T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-67796128-000-2300034202
Konu : Bilimsel Yayın ve Etik Kurul Kararı
(Doç.Dr. Elif AYDIN)

Sayın Doç. Dr. Elif AYDIN

Danışmanı olduğunuz Yüksek Lisans Öğrencisi Pamuk Güllü YILMAZ'ın '**Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışları ile Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi**' başlıklı tez çalışması ve bu tez çalışması kapsamında yapılacak araştırmalarda uygulayacağı anket ve ölçek Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş olup, yapılan değerlendirme sonucu söz konusu çalışmanın Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kriterlerine uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa YILDIZ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanı

Adres: Ardaahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü Rektörlük Hizmet Binası , Çamlıçatak Mevkii, Ardaahan
75002
Telefon No: (0 478) 2117575
e-Posta: baycek@ardahan.edu.tr
Kep Adresi: ardahanuni@hs01.kep.tr

Faks No: (0 478) 2117509
İnternet Adresi: www.ardahan.edu.tr

Bilgi için :
Telefon No:
Direkt Hat:

Derya Kuruçam
Etik Kurul Görevlisi
(0 478) 2117575



EK 3. ÇALIŞMA KAPSAMINDA KULLANILAN ÖLÇEKLER

“BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK DAVRANIŞI ÖLÇEĞİ”

Sevgili öğrenciler:

Aşağıda Beden Eğitimi ve Spor derslerindeki muhtemel durumlarla ilgili cümlelere yer verilmiştir. Her cümleyi dikkatlice okuyunuz. Sizin o davranışı hangi sıklıkla gerçekleştirdiğinizi cümlenin karşısındaki kutucuğu yuvarlak içine alarak işaretleyiniz. Anket sonuçları sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Cevaplarınız saklı tutulacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Pamuk Güllü KARA
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. **Cinsiyetiniz:** Kız ☐ Erkek ☐
2. **Anne Eğitim Düzeyi:** ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite
3. **Baba Eğitim Düzeyi:** ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite
4. **Beden Eğitimi Dersi Dışında Düzenli Olarak Egzersiz Yapar Mısınız?** ☐
Evet ☐ Hayır
5. **Hangi Tür Spor Yapıyorsunuz?** ☐ Takım ☐ Bireysel
6. **Aileniz Spor Yapmanıza İzin Veriyor Mu, Destekliyor Mu?** ☐ Evet ☐
Hayır
7. **Okulunuzda Spor Salonu Var Mı?** ☐ Evet ☐ Hayır
8. **Okul Başarınızı Nasıl Değerlendirirsiniz?** ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi
☐ Çok İyi

BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK DAVRANIŞI ÖLÇEĞİ		Her Zaman	Çok sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir Zaman
Beden Eğitimi dersinde ...						
1	Oyunda rakibim düşerse kalkmasına yardım ederim.					
2	Oyunun sonunda yenilen arkadaşlarımların fazla üzülmemesi için onları rahatlatırım.					
3	Oyun esnasında rakibin dikkatini bozmak için değişik sesler çıkarırım.					
4	Heyecanlanıp oyun kuralına uymadığımda rakibimden özür dilerim.					
5	Benden topu kurallara uygun olarak almayan rakibimden ben de topu aynı şekilde almaya çalışırım					
6	Oyunda, rakibimi durdurmak için sakatlamayı göze alıp faul yaparım.					
7	Yenildiğim zaman rakip kim olursa olsun onu tebrik ederim.					
8	Takım arkadaşım başarısız hareket yaptığımda ona tepki gösteririm.					
9	Eğer rakibimin haksız yere cezalandırıldığını görürsem, durumu düzeltmeye çalışırım.					
10	Oyunda öndeysem, vakit geçirmek için topu sahanın ya da bahçenin dışına atarım.					
11	Oyun arasında rakibimle içeceğimi veya yiyeceğimi bölüşürüm.					
12	Öğretmenim olmasa bile öğretmenimin görevlendirdiği kişinin kararlarına saygı duyarım.					
13	Rakip takımda bir oyuncu başarısız hareket yaptığımda onunla dalga geçerim					
14	Topu olmayan arkadaşımınla topumu paylaşıyorum.					
15	Yendiğim zaman karşı takım oyuncusuyla dalga geçerim.					
16	Bir rakip incindiğinde, oyuncunun yardım alabilmesi için oyunun durdurulmasını isterim.					

17	Sinirlenince kimse görmeden bana yakın olan rakibimin ayağına tekme atarım ya da saçını çekerim.					
18	Yenildiğim zaman başarısız olan takım arkadaşlarımı suçlarım.					
19	Kazansam da kaybetsem de oyundan sonra rakip takım oyuncusu ile el sıkışırım.					
20	Kazanmak için gerekirse hile yaparım.					
21	Rakibim güzel hareketler yaptığında onu güzel sözlerimle veya elimle tebrik ederim.					
22	Rakibimin gözünü korkutmak için topa sert müdahale ederim.					

OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ		Beni Hiç Tanımlamıyor	Beni Kısmen Tanımlıyor	Beni Oldukça Tanımlıyor	Beni Kesinlikle Tanımlıyor
1	Kendiliğimden sık sık sahip olduklarımı paylaşıyorum.				
2	Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına iyilik yaparım.				
3	Birileri bana uygun bir şekilde hissettirdiğinde genellikle onlara iltifat ederim (güzel şeyler söylerim).				
4	Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına bağırırım.				
5	Birileri beni sinirlendirdiğinde veya keyfi mi kaçırdığında genellikle onlara hakaret ederim.				
6	Genellikle insanlara istediğimi elde edebilmek için yardım ederim.				
7	Birileri beni sinirlendirdiğinde veya keyfi mi kaçırdığında genellikle onlara vururum.				
8	Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle sahip olduklarımı ödünç veririm.				

9	Kendiliğimden sık sık başkalarına iyilik yaparım				
10	Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarını itip kakarım				
11	Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle bazı şeyleri onlarla paylaşıyorum.				
12	Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına vururum.				
13	Genellikle istediğimi elde edebilmek için insanlara iltifat ederim (güzel şeyler söylerim).				
14	Kendiliğimden sık sık başkalarına yardım ederim.				
15	Birileri beni sinirlendirdiğinde veya keyfi mi kaçırdığında genellikle onlara bağırırım.				
16	Kendiliğimden sık sık başkalarına eşyalarımı ödünç veririm.				
17	Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına hakaret ederim.				
18	Genellikle istediğimi elde edebilmek için sahip olduklarımı başkalarıyla paylaşıyorum.				
19	Birileri beni sinirlendirdiğine veya keyfi mi kaçırdığında genellikle onları itip kakarım.				
20	Kendiliğimden başkalarına iltifat ederim (sık sık güzel şeyler söylerim).				
21	Genellikle istediğimi elde edebilmek için sahip olduklarımı başkalarına ödünç veririm.				

22	Birileri beni sinirlendirdiğinde veya keyfi mi kaçırduğında genellikle onlara kötü sözler söylerim.				
23	Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle onlara iyilik yaparım.				
24	Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına kötü sözler söylerim.				
25	Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle onlara yardım ederim.				

EK 4. BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK DAVRANIŞI ÖLÇEĞİ İZNİ

Kimden: Pamuk Yılmaz <
Tarih: 20 Ocak 2023 07:44:36 GMT+3
Kime:
Konu: İlet: Sportmenlik ölçeği kullanımı

iPhone'umdan gönderildi

İleti başlangıcı:

Kimden: yakup koç
Tarih: 19 Ocak 2023 22:21:03 GMT+3
Kime:
Konu: Sportmenlik ölçeği kullanımı

Merhaba,

Sportmenlik alanında çalışmak istemenden ötürü sana teşekkür ederim. Ülkemizde ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

Geliştirdiğimiz "Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği" ni kaynak göstererek kullanmandan memnun olurum.

Ölçeğin orijinal şeklini, ölçeğin değerlendirme ile ilgili kısmını ve bazı çalışmalarda örnek kullanımını ekte gönderiyorum. Daha fazlasını arzu edersen özellikle yabancı dergilerdeki yayınlarımı Researchgate'den ulaşabilirsin.

İyi çalışmalar dilerim.

--

Doç. Dr. Yakup KOÇ
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Eğitim Fakültesi/ Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü

Assoc. Prof. Dr. Yakup KOÇ
Erzincan Binali Yıldırım University
Faculty of Education/ Physical Education and Sports Training

EK 5. OLUMLU SOSYAL VE SALDIRGAN DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ İZNİ

Gönderen: PAMUK YILMAZ >
Gönderildi: 8 Ocak 2023 Pazar 15:54:11
Kime: GIYASETTİN DEMİRHAN
Konu: izniniz ile

Değerli Hocam;

Ben Ardahan Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalında öğrenim gören Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Pamuk Güllü Kara. Lise 1. Sınıf öğrencileri üzerinde çalışacağım konu bağlamında "Lise 1. Sınıf öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutum" Ölçeğinize ihtiyaç duymaktayım. Uygun görürseniz, geliştirdiğiniz ölçek ile çalışmak istiyorum. Desteğinizi bekler, Saygılarımı sunar, iyi çalışmalar dilerim.

Çalışmayı Yürütenler:
 Doç Dr. Elif AYDIN
 Pamuk Güllü Kara
 Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
 Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
 Tezli Yüksek Lisans Programı

Bu e-posta mesajı kişiye özel olup, gizli bilgiler içeriyor olabilir. Eğer bu e-posta mesajı size yanlışlıkla ulaşmışsa, içeriğini hiçbir şekilde kullanmayınız ve e-postayı siliniz. Hacettepe Üniversitesi bu e-posta mesajının içeriği ile ilgili olarak hiçbir hukuksal sorumluluğu kabul etmez. -
 -----The information contained in this communication may contain confidential or legally privileged information. Hacettepe University doesn't accept any legal responsibility for the contents and attachments of this message. The sender does not accept any liability for any errors or omissions or any viruses in the context of this message which arise as a result of internet transmission.

Gönderen: GIYASETTİN DEMİRHAN >
Gönderildi: Monday, January 9, 2023 10:50:12 AM
Kime: PAMUK YILMAZ
Konu: Ynt: izniniz ile
 Merhaba,

Tabi ki adı geçen ölçeği çalışmanızda kullanabilirsiniz. Başarılar dilerim.

Gıyasettin Demirhan
 Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beytepe, Ankara, Türkiye
 Hacettepe University, Faculty of Sport Sciences, Beytepe, Ankara, Turkey
 URL:]

- **Akademik dünyada etik ilkeler** bir çitliği kuşatan çitler gibidir ve bu çitlerden bir kısmının yıkılması halinde geri kalanlar da gücünü ardı ardına kaybeder; benzer biçimde etik ilkelerin ihlal edilmesinin görmezden gelinmesi durumunda da akademideki araştırma iskeleti zayıflar ve akademik dürüstlük kaybolur. RL Calabrese & B. Roberts

- **Bilim** çoğunlukla, pratik bir kullanım için değil, kendi hatırı için bilgi arayışı olarak tanımlanır. Bilimin yükselişi aklın menfaatten uzaklaşması anlamına gelmiştir. F.M. Cornford.

- **Misyonum;** adaletli davranmak, kendimi iyi şekilde ifade etmek, nitelikli ve dürüstçe yaşama çabası içinde olmak, birlikte olduğum ve çalıştığım insanların kendilerini ifade etmelerine ve yaşamlarında fark yaratmalarına katkıda bulunmak, akademik yaşamda dürüstlük, liyakat ve özgür düşüncüyü desteklemektir.

- **My mission** is to act righteously, express myself in a good manner, strive for a quality and honest life; make a difference in the lives of the people I live and work with, and value and respect honesty and academic freedom.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Pamuk Güllü KARA

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ege Üniversitesi, Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Beden Eğitimi Öğretmeni (Milli Eğitim)

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih

Jüri Tarihi : 08/01/2023